

TERITORIJALNA ODBRANA

Ovim razgovorom redakcija „Vojnog dela” počinje raspravu o temi „Teritorijalna odbrana u sistemu opštenarodne odbrane”. U razgovoru učestvuju: general-pukovnik Rajko Tanasković, general-potpukovnik u penziji Marko Peričin Kamenjar, general-potpukovnici Velimir Knežević i Petar Pepeljugovski, general-major u rez. Bojan Polak, general-majori Mirko Novović i Stevo Ilić, pukovnici: Krsto Grozdanić, Đorđe Bogunović, Stevo Vujnović, Ratko Kovačić, Mihajlo Vučinić, potpukovnici: dr Milan Vučinić i Dušan Smoljenović.

Mihajlo VUČINIĆ

Ovu raspravu mogli bismo da počnemo pitanjima koja bi predstavljala uvod u šire razmatranje celokupne problematike. Prva grupa pitanja odnosi se na pojam teritorijalne odbrane, s tim što nije reč samo o terminu, klasifikaciji i definiciji teritorijalne odbrane u užem smislu, već o shvatanju sadržaja. Naime, kod nas se sreće više termina i pojmova, a različito se tretira i sadržaj teritorijalne odbrane. U vezi sa tim interesantno je uočiti razliku između naše i teritorijalne odbrane u drugim zemljama na Istoku i Zapadu. Druga grupa pitanja odnosila bi se na strategijske principe i taktičku upotrebu teritorijalne odbrane, a treća na rukovođenje.

Stevo ILIĆ

Poslednje dve godine posvećena je u nas velika pažnja mnogim teorijskim i praktičnim pitanjima iz oblasti teritorijalne odbrane. Mnoge stvari su sa uspehom definisane ili su u fazi naučne analize i razvitka. U takvoj situaciji može se posvetiti nešto veća pažnja nego do sada i izvesnim detaljima. Ako se od toga počne, onda se ne može mimoići ni pitanje pojmova i termina koji se upotrebljavaju u toj oblasti. To je utoliko potrebnije što se u praksi sreću ili zagovaraju — često pod uticajem strane vojne štampe — različiti nazivi i termini kao: teritorijalna odbrana, teritorijalna

vojska, teritorijalna armija, teritorijalne snage, teritorijalne jedinice, teritorijalna komponenta, snage otpora itd.

Ni jedan od navedenih termina idealno ne odgovara našim današnjim uslovima, jer ih ne odražava na potpun i do kraja jasan način. Svaki od njih je u po nečemu jednostran ili ograničen. Otuda u nedostatku idealnog izraza ne preostaje nam ništa drugo nego da se opredelimo za najprihvatljiviji. Da bismo to što lakše postigli biće od koristi da se podsetimo na istorijski razvitak pojma „teritorijalna odbrana i što je još važnije da pokušamo analizirati sadržaj teritorijalne odbrane u nas.

U pogledu geneze pojma teritorijalne odbrane, vojni teoretičari se ne slažu. Ima ih koji ga dovode u vezu čak sa antičkim periodom, dok drugi zastupaju tezu da je to relativno nov pojam i vezuju ga za dvadeseti vek. Bez obzira na te razlike istorijska je činjenica da su još stari Rimljani imali, osim regularne vojske organizovane u legije i miliciju. Dok su legije vodile rat na jednom kraju imperije, drugi deo je, po pravilu, bio napadan i uznemiravan od susednih naroda i plemena. Da bi se zaštitili, Rimljani su organizovali „provincijsku miliciju” („militia municipale”) koja se oslanjala na izgrađena granična utvrđenja. Istovremeno je u Rimu postojala „gradska milicija” („militia urbana”), sa zadatkom da obezbedi red i poredak i osujeti pobune i pučeve. To je, svakako, bila svojevrsna teritorijalna odbrana.

U srednjem veku je bilo nešto slično. Pored profesionalnih vojnika i armija, sretaju se u Evropi i jedinice namenjene za zaštitu gradova i tvrđava.

Iz novije istorije, možda, se kao najbolji primer može uzeti Vojna krajina koju je Austro-Ugarska organizovala od Save do Jadrana. Naši narodi su u toj oblasti, braneći goli život i nacionalnu egzistenciju pred najezdom Turaka, istovremeno branili i austrijsko carstvo, koje ih je zbog toga pomagalo. Privremena podudarnost u interesima omogućila je da se decenijama vodi žilava i tipična teritorijalna odbrana u Vojnoj krajini.

Proces teče dalje. Dolazi dvadeseti vek koji nagoveštava da će to biti vek teritorijalne odbrane. Prvi značajniji tragovi se sretaju u V. Britaniji, koja pred prvi svetski rat, pored operativne armije namenjene za dejstva u kolonijama, organizuje i „teritorijalnu armiju” za odbranu metropole. Sa sličnim zadatkom se u I sv. ratu u Belgiji javlja „Civilna garda”.

Nešto slično se dešava i u Srbiji koja mobilise ljudstvo između 40—45 godine za zaštitu pozadine. Ali, u tom pogledu, još bolje može da nam posluži primer Crne Gore koja je imala, gotovo, čisto milicijski tip vojske, jer je pored četiri mirnodopska bataljona, razvijala u ratu, na plemenskom (dakle, teritorijalnom) principu, pet-šest divizija, formiranih u brigade.

U II sv. ratu dolazi do daljeg jačanja teritorijalne odbrane i to ne samo u smislu zaštite iz vazduha, već se u formi partizanskih jedinica rat počinje sve više „teritorijalizirati”, što će mu dati novi kvalitet. To je naročito došlo do izražaja kod nas, zatim u SSSR-u, Kini, Francuskoj i delimično u Poljskoj, Čehoslovačkoj i

još nekim zemljama. Prve jedinice koje su obrazovane u NOR-u bile su organizovane isključivo na teritorijalnom principu, bez obzira na njihov naziv i veličinu. One su branile svoja sela ili uži kraj. Tek kasnije se razvijaju pokretne (udarne) jedinice: bataljoni, brigade, divizije i korpusi, koji se postepeno pretvaraju u Jugoslovensku armiju sa gotovo svim karakteristikama tadašnje regularne vojske. Znači, u NOR-u smo imali istovremeno dve osnovne strukture u oružanim snagama: regularnu (operativnu) vojsku namenjenu za pokretna i udarna dejstva i partizanske jedinice koje su na teritorijalnom principu izvršavale veoma važne zadatke: zaštitu naroda, teritorije, materijalnih dobara, vlasti, bolnica itd. Posebno je važna zadaća partizanskih jedinica bila u izvršenju dobrovoljne mobilizacije, moralno-političkih i borbenih priprema novih boraca za udarne jedinice.

Iz toga se sam po sebi nameće zaključak da su partizanske jedinice bile početni i najmasovniji oblik vojnog organizovanja naroda koji se masovno digao u NOR. Otuda kad govorimo o genezi teritorijalne odbrane u nas danas onda je, svakako, neophodno dovesti u direktnu vezu sa onim periodom i iskustvima iz NOB.

Kao što je poznato, partizanske jedinice u principu nisu napuštale svoju teritoriju, a njima su rukovodili najugledniji ljudi iz dotičnog kraja, što još više ističe njihovu „teritorijalnost“. Gledano kroz tu prizmu nije slučajno što je u nas bilo vojnih pisaca koji su naš NOR prvenstveno okarakterisali kao teritorijalni rat.

Nacionalno oslobodilački i revolucionarni pokreti posle II sv. rata potvrđuju ranije započeti proces „teritorijaliziranja“ rata u tome smislu što uključivanje najširih narodnih masa u borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje, pretpostavlja najraznovrsnije oblike vojne organizacije u kome teritorijalni principi i jedinice imaju veoma izraženu ulogu. Ovo je naročito bilo karakteristično u Alžiru i danas u Vijetnamu.

Iz navedenih primera može se videti da je teritorijalna odbrana u različitim istorijskim periodima i društveno-političkim uslovima imala različit sadržaj i karakteristike. U principu gledano, do II sv. rata teritorijalne jedinice su — izuzimajući narodne i revolucionarne ratove — u nedostatku regularne armije izvršavale sporedne vojne zadatke i u neku ruku bile zamena za operativnu armiju.

Međutim, poslednjih dvadesetak godina situacija se iz temelja promenila. Teritorijalna odbrana je dobila nov podstrek i postala vrlo aktuelna u svim armijama i na svim meridijanima. Do toga je doveo objektivni razvoj, na koji utiče niz faktora, od kojih su najznačajniji: povećana društveno-politička svest masa, istorijski neizbežan proces podruštvljavanja odbrane i totalnost rata kao izraz ogromnog razvitka naoružanja i ratne tehnike.

Socijalizam je morao kad-tad da postavi pitanje podruštvljavanja narodne odbrane, te je u tom kontekstu teritorijalna odbrana dobila nove šanse. Vremenom se pokazalo da su teritorijalne

jedinice i teritorijalna odbrana u celini prikladan oblik uključivanja širokih narodnih slojeva u izvođenje i upravljanje poslovima narodne odbrane. Ona je zbog toga postala pogodan organizacijski oblik podružljavanja odbrane i u našim uslovima, gde je uz operativnu armiju jedan od osnovnih oblika „naoružanog naroda”. Time je teritorijalna odbrana dobila nov smisao i sadržaj, otvarajući perspektivu da stalno postaje sve sadržajnije i razvijeniji reprezentant „naoružanog naroda” — sve dok se u potpunosti ne identifikuje sa njim.

Takav istorijski proces je istovremeno praćen neslućenim povećanjem razorne moći savremenog naoružanja i borbene tehnike, a naročito raketno-nuklearnog, koje omogućava da se za najkraće vreme postignu razaranja širokih razmera. Po načinu izvođenja i mogućim posledicama, rat je postao totalan, jer protivnik teži da uništi ne samo oružane snage već i ostale izvore nacionalne moći (političke, ekonomske, demografske itd.). Totalnom napadu može se uspešno suprotstaviti samo totalnom odbranom, koja teži da što doslednije uključi sve ljudske, materijalne i moralne snage jedne zemlje. Ovo se odnosi na sve zemlje, bez obzira na stepen razvitka i društveni sistem. Otuda pored operativne armije i civilne zaštite u većini zemalja Evrope razvijene su teritorijalne jedinice, sa zadatkom zaštite teritorije, stanovništva i izvođenja borbenih dejstava. Zbog toga nas ne treba čuditi što teme iz oblasti teritorijalne odbrane postaju svaki dan sve češće u vojnoj štampi svih razvijenijih armija.

Možda tu pojavu najlepše ilustruje zapaženi poljski pisac Mihalski, koji u svojoj knjizi „Strategija i taktika teritorijalne odbrane” kaže: „Izvesne teme u vojnoj teoriji podložne su modi, kao, npr. ples ili kroj kupaćeg kostima u svakodnevnom životu društva. Pedesetih godina je vladala moda pokretne odbrane . . . Danas je pokretna odbrana običan pojam lišen sjaja „novost”. Sada se pokreće problematika teritorijalne odbrane zemlje, zavladao je moda unutrašnjeg fronta, poraslo je interesovanje za neregularan rat”¹.

Kad Mihalski govori da je to postala moda, onda mislim da pod tim treba shvatiti da su problemi teritorijalne odbrane stekli pravo građanstva u svim armijama i zemljama sveta. Njihovo rešavanje je postalo istorijska nužnost, a od zemlje i društvenog sistema zavisi da li će sa više ili manje uspeha iskoristiti sve šanse koje teritorijalna odbrana pruža za povećanje nacionalnog otpora. U principu, kapitalistički sistem ograničava i sputava teritorijalnu odbranu i svodi je na veći ili manji dodatak operativnoj armiji, dok odbrambeni ratovi, oslobodilački pokreti i socijalističke zemlje imaju šanse da smelo razvijaju teritorijalnu odbranu, po sadržaju i oblicima — stvore kvalitativno nov i veoma vitalan sistem narodne odbrane — kakav je slučaj u našoj zemlji i još nekim oslobodilačkim pokretima (Vijetnam, Alžir itd.).

¹ Mihalski „Strategija i taktika teritorijalne odbrane” VIZ, 1969., str. 15.

Ótuda se mo¿e tvrditi da postoji principijelna razlika između naše i teritorijalne odbrane u nekim evropskim zemljama, čak i najrazvijenijim, kao što su Švedska, Švajcarska, Engleska itd. Kod njih su teritorijalne jedinice zamena ili dodatak operativnoj armiji, a kod nas je to jedan od organizacionih oblika podruštvljavanja narodne odbrane.

To je bilo potrebno naglasiti, pored ostalog, i zato što se kod nas često neki strani nazivi i termini stihijno unose i zagovaraju, bez obzira što su po sredi sasvim drugi uslovi. Takav je slućaj i sa pojmom „teritorijalna odbrana”. Tako se u V. Britaniji snage teritorijalne odbrane zvanićno nazivaju „teritorijalna armija”. Pri tom ne treba zaboravljati da je njihova „teritorijalna armija” obrazovana pre pedeset godina po uzoru i na istim principima kao i operativna armija. Jedina razlika je u tome što je „teritorijalna armija” bila obrazovana od starijih godišta i zastarele vojne opreme, a namenjena isključivo za odbranu engleskog ostrva. Znaći, izraz „teritorijalna armija” je potpuno adekvatan engleskim prilikama, iako se već u II sv. ratu naziru tendencije prevazilaženja tih okvira, jer se pored „teritorijalne armije” javlja masovna civilna zaštita i „ćete narodne odbrane”.

Ali, taj termin uopšte ne odgovara našim današnjim uslovima. Pre svega, pod pojmom „armija” opravdano se podrazumeva nešto što je strogo definisano, određeno i nešto što je zasnovano ne samo na ćvrstim principima već što podrazumeva podudarnost i u pojedinostima, kao što su organizacija, formacija, naoružanje, naćin i principi upotrebe itd.

Postavlja se pitanje da li bi bilo opravdano da se u takve šablone i šeme pokušavaju uklopiti stvaralaćka inicijativa širokih narodnih masa u odnosu na izbor jedinica teritorijalne odbrane, njihovu namenu, organizaciju, naoružanje, broj, naćin upotrebe itd. kad se zna da su konkretni uslovi svugde drukćiji. Svakako da to ne bi bilo korisno, jer to preti da se suzi baza za izvođenje narodne odbrane. Teritorijalna odbrana se ne sme ogranićavati krutim formacijama, već mora *stalno* ostati otvorena prema bazi, tj. stalno se reproducirati po organizacijskim oblicima, formama i ostalom neposredno iz naroda. Nikakvo planiranje iz jednog centra, pa makar ono bilo najbolje, ne mo¿e da zameni maštu, stvaralaćku moć naroda jedne zemlje. U tome je stvaralaćka snaga i vitalnost teritorijalne odbrane i jedino u tim uslovima je moguće okupiti i kanalisati sve snage naroda za oru¿ani otpor. U svakom drugom slućaju teritorijalna odbrana bi se pre ili kasnije izlo¿ila opasnosti da zakrćlja i da se deformiše i postane, bez obzira na današnju društvenu suštinu, neuspela kopija i surogat operativne armije. Zbog toga je termin „teritorijalna armija” za naše današnje prilike nepodesan.

U Nemaćkoj se snage namenjene za teritorijalnu odbranu zvanićno zovu „jedinice teritorijalne odbrane”. One su organizovane po principu operativne armije i pod neposrednom su komandom Ministarstva vojske. Osnovni zadatak tih jedinica jeste „da obezbede manevar i stvore povoljne uslove za dejstva operativne ar-

mije". Znači, one izvršavaju pomoćnu funkciju operativne armije. One su njen dodatak, te je otuda za Nemce i naziv „jedinice teritorijalne odbrane” sasvim prikladan. Otuda se ne treba povoditi ni za ovim primerom, jer, kao što smo ranije istakli, naša teritorijalna odbrana je mnogo šira i sadržajnije (čak i formalistički gledano ona je šira, jer sadrži jedinice i službe).

U Švajcarskoj se snage teritorijalne odbrane zvanično zovu „teritorijalne službe”. Kad se pažljivo prouče njihovi zadaci, dolazi se do zaključka da je naziv sasvim korektan, jer je težište dejstva na službama, kao što su: pružanje sanitetske pomoći narodu i armiji, organizacija službe izviđanja, osmatranja, javljanja, zaštita objekata u dubini i otpor u graničnim utvrđenjima dok ne pristigne operativna armija. Dakle, težište dejstva je na službama, te se nazivu nema šta prigovoriti.

Ovih nekoliko primera ne iznosim samo zato da bih ukazao da je neopravdano povoditi se za nekim stranim nazivima, već i zbog toga da bih istakao da ti nazivi sasvim dobro odgovaraju sadržaju i nameni teritorijalne odbrane u odnosnim zemljama.

Pošto su društvena suština i sadržaj teritorijalne odbrane u nas sasvim drukčiji, to je razumljivo što se nastoji da to obeležimo i drukčijim pojmom — onim koji će na najbolji i na najjasniji način da odrazi naše uslove.

Iz svega jasno proizlazi da otpadaju kao manje prihvatljivi nazivi: „teritorijalna armija”, „teritorijalna vojska”, „jedinice teritorijalne odbrane”, a više zadovoljavaju termini: „teritorijalna odbrana”, „teritorijalna komponenta” i „teritorijalne snage”, iako ni jedan od njih nije idealan. Svaki je u nečemu nepotpun, te će biti potrebno, bez obzira za koji se termin opredelimo, da ga uslovno shvatimo. Polazeći od toga, izgleda da je za naše današnje prilike najpodesniji sada zvanični naziv teritorijalna odbrana. Pri tome je bitno da smo jedinstveni u shvatanju pojma, tj. u onome što on opredeljuje.

Pod teritorijalnom odbranom podrazumevamo jedan od organizacionih oblika podruštvljavanja odbrane — uključivanje najširih narodnih slojeva u izvršenju odbrane i sve neposrednije ispoljavanje uticaja pojedinaca, društveno-političkih zajednica i organizacija na svim nivoima na upravljanje narodnom odbranom. Izvršavajući takvu funkciju, naša teritorijalna odbrana predstavlja složen sistem u kome su u prvom planu borbena dejstva. I to ne samo odbrana već veoma raznovrsna borbena dejstva: napad, odbrana, prepad, zaseda, vatreni udar, diverzije itd. Za razliku od nekih drugih armija, naša teritorijalna odbrana dejstvuje na frontu, zatim štiti prostorije i objekte u vlastitoj pozadini, dok na privremeno zauzetoj teritoriji postaje osnovni nosilac oružanog otpora. Istovremeno, teritorijalna odbrana štiti stanovništvo, materijalna dobra, organe narodne vlasti, bori se protiv uspostavljanja kvislinške vlasti itd. Svojim postojanjem ona omogućava i inicira ostale oblike otpora, što je naročito važno za privremeno zauzeta područja. Time se ne iscrpljuje bogatstvo sadržaja i široki spektar dejstva naše teritorijalne odbrane, jer su u nju

uključene i razne službe, kao što su: službe izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja, s tim što društveno-političke i radne zajednice mogu po svom nahodjenju da organizuju i ostale službe.

Nalazim da je oportuno da se ovom prilikom posebno naglasi još jedna karakteristika naše teritorijalne odbrane, a to je njena vitalnost. Pod uticajem znatno nadmoćnijeg agresora, operativna armija se može povući sa izvesnih područja, ali teritorijalna odbrana nastavlja dejstvo na svojoj teritoriji uključujući i delove operativne armije. U tim uslovima ona postaje osnovni nosilac svenarodnog otpora na privremeno zauzetoj teritoriji, da bi kasnije, kad se stvore uslovi, ponovo razvila iz svojih redova krupnije vojne formacije i na taj način regenerirala operativnu armiju izvodeći dejstva do potpunog oslobođenja zemlje.

Zato mislim da je korisno što nastojimo da ovako bogatstvo sadržaja i raznolikost teritorijalne odbrane izrazimo na što adekvatniji način i da ga istovremeno jasno izdiferenciramo od sličnih termina u ostalim armijama. Dok se to ne postigne sasvim dobro može da posluži i naziv teritorijalna odbrana, tim pre što nam olakšava položaj usvojeni termin za našu doktrinu svenarodne odbrane, jer svojim sadržajem delimično nadoknađuje nedostatke pojma teritorijalne odbrane, koja nije ništa drugo nego jedan od sastavnih delova — segmenata svenarodne odbrane. Konačno, držim da pored zvaničnog naziva teritorijalna odbrana ne bi trebalo u neformalnim prilikama sputavati inicijative koje idu za tim da se na osnovu jezičkih i ostalih razlika i specifičnosti po republikama i pokrajinama — vremenom dođe do još prikladnijeg i boljeg naziva.

Bojan POLAK

Termin teritorijalna odbrana upotrebljavam uslovno, jer, po mom mišljenju, ne odgovara celovitoj koncepciji opštenarodne odbrane. Pojmovi, kao, na primer, teritorijalna odbrana, teritorijalne snage, teritorijalna komponenta, snage otpora i dr. su, po mom mišljenju, samo izrazi koji objašnjavaju parcijalan sadržaj — deo nekog problema. Postoji, verovatno, opasnost da, bilo radi neznanja ili namerno, tu parcijalnost podignemo na nivo celovitosti, totaliteta, što se u praksi često i događa. Mislim da se susrećemo i sa jako različitim interpretacijom pojedinačnih parcijalnih pojmova. Zbog toga je važno da te stvari u ovoj raspravi raščistimo, jer to već ima negativnog odraza u našoj praksi.

Smatram da ne bi bilo teško dokazati tvrdnju da je opštenarodna odbrana u teorijskom smislu totalitarna, što znači da pored JNA i teritorijalnih jedinica sadržava i ilegalni oružani otpor i sve druge organizovane, pa, možda čak, i stihijne oblike otpora sa svim mogućim oblicima i sredstvima. Opštenarodna odbrana je odbrambena doktrina i to odbrambena doktrina naoružanog naroda, pa time i JNA kao dela tog naoružanog naroda, sa svim odgovarajućim konsekvencama.

Međutim, u praksi stvar izgleda drukčije. Mnogi često smatraju da je JNA nešto posebno, nešto za sebe, najčešće zbog toga jer ima izmodeliranu vojnu fizionomiju, raspolaže svojim potencijalom i ima razvijene više-manje ustaljene koncepcije vojnog delovanja.

Teritorijalne jedinice i svi drugi oblici opštenarodnog otpora koji su do sada bili na sporednom koloseku razvoja odbrambene moći naše zajednice, nalaze se u početku svog nastanka, pa zbog toga i nemaju dovoljno ustaljene fizionomije. Ima nastojanja da se teritorijalna odbrana nekako adaptira organizacionoj shemi JNA. Mislim da se tu radi o krupnim stvarima. Tretirati JNA kao deo opštenarodne odbrane znači da bi organizaciju i delovanje JNA trebalo analizirati, ocenjivati i razvijati sa aspekta celovitosti opštenarodne odbrane, sa stanovišta totaliteta odbrambenih priprema. Ne smemo na pojavu teritorijalne odbrane gledati samo kao na nov kvantitet, nego kao na nešto kvalitetno novo u koncepciji opštenarodne odbrane.

Zbog toga ne možemo govoriti samo o prilagođavanju teritorijalne odbrane Jugoslovenskoj narodnoj armiji, nego jedne i druge novoj doktrini. Zato treba što pre načeti i pitanje adaptacije JNA toj novoj celovitoj koncepciji opštenarodne odbrane. Procesi i mere koji bi trebalo da slede takva razmišljanja morali bi biti smišljeni, postepeni, da ni u jednom momentu ne slabe odbrambenu sposobnost JNA, ali sa jasnom vizijom fizionomije i konačnog cilja — organizacionih i strukturalnih promena naših oružanih snaga uopšte. Organizacija i formacija oružanih snaga, metod i sadržaj vaspitanja i obučavanja, naoružanje i oprema, operativna i taktička pravila moraju da proizlaze iz doktrine. Doktrina daje i osnov za razradu ratnih planova. To je samo jedan deo istine, jer u našem slučaju ne radi se samo o oružanim snagama, nego o naoružanom narodu, o usmeravanju i najcelishodnijem načinu upotrebe svih ljudskih i materijalnih resursa naše zemlje u odbrani slobode i nezavisnosti naše socijalističke zajednice.

Razlika između naše i organizacije teritorijalne odbrane u drugim zemljama — na Istoku i Zapadu, je, po mom mišljenju, stvarno suštinska, jer kod jednih i drugih ona je neka dopunska snaga, čiji je osnovni cilj čuvanje reda i mira kod svoje kuće, organizacija civilne zaštite, borba protiv diverzanata, gerile itd.

Mislim da mi moramo raščistiti šta, u stvari, kod nas znači taj pojam teritorijalna odbrana, da je to stvarno suštinski nešto drugo nego u SR Nemačkoj, Italiji i Vel. Britaniji ili nekad u Rimskoj imperiji. Rimski država je teritorijalnu komponentu organizovala zbog čuvanja svojih pozicija u samom Rimu, u vreme kada su se operativne jedinice borile, na primer, na Balkanu ili negde dalje od matične zemlje itd.

Ukoliko mi teritorijalnu komponentu stvarno jedinstveno shvatimo i tretiramo, bez obzira na izraz, postignućemo to što želimo. Jer, jedinstvo koncepcije u najširem smislu je po svojoj suštini logično i razumljivo, ali se često tretira jako usko, kao jedinstvo u svim pojedinostima. Mi moramo polaziti iz suštinskog jedinstva koncepcije, tj. od polaznih osnova naše odbrambene po-

litike, a to znači da će svi jugoslovenski narodi i sve narodnosti uporno braniti svoju slobodu, samoupravljanje, svoje samoupravno socijalističko uređenje, dalji opstanak socijalističke zajednice jugoslovenskih naroda i narodnosti. Svakako da to podrazumeva jedinstvo sistema, doktrine i opštih priprema zemlje za odbranu. To su ti zajednički okviri koji po prirodi stvari nalažu svakoj društvenoj zajednici da se što bolje pripremi za odbranu i otpor, polazeći od usvojene doktrine koja treba da ima izvesnu elastičnost, koja omogućava prilagođavanje novim i nepredviđenim situacijama i specifičnostima pojedinih područja, jer ako je doktrina kruta može biti vrlo štetna. To, drugim rečima, znači da mora biti u skladu sa realnim i stvarnim, specifičnim prilikama i potrebama pojedinih regiona i etapa rata.

Suštinski pristup jedinstvu koncepcije ne zahteva šablon, kao što neki često tumače i podrazumevaju. Naše jedinstvo je baš u različitosti. Samo onaj otpor koji ima svoje temelje i izvore snaga u određenoj društvenoj sredini jedino može biti efikasan, dugotrajan i nepobediv. Nema mesta nikakvom antagonizmu između teritorijalne odbrane i JNA, jer su to jedinstvene oružane snage naše socijalističke zajednice. Stepen današnje organizacije i struktura naoružanja opredeljuje ulogu i zadatke svakoj od njih danas, a sutra će, možda, to biti drukčije.

Po mom mišljenju i JNA bi se morala „teritorijalizirati“ (ne u smislu vezanosti za određenu teritoriju), pod čime podrazumevam modernizaciju u najširem smislu reči, unapređenje vaspitanja, naoružanja, formacija itd. jednom rečju — stvaranje fleksibilnih formacija koje odgovaraju fizionomiji rata i borbenih dejstava pojedinih regiona. Modernizacija oružanih snaga sama po sebi je jako širok i relevantan pojam, jer pod njom se podrazumeva i modernizacija od mobilizacijskih poslova do školovanja, od organizacije do naoružanja i opreme itd. Mislim, da je u diskusijama koje se u poslednje vreme vode to pitanje modernizacije oružanih snaga, odnosno armije, bilo jako pojednostavljeno.

Naime, upoređenje — jedna raketa, toliko i toliko pušaka ili poluautomatskih pušaka — ne govori ništa. Mislim da takav prilaz problemu ne samo da nije dobar nego je, na kraju krajeva, i štetan. Jer ne radi se o tome koliko košta pojedina vrsta naoružanja, koliko ga ima i gde, već o doktrini i operativno-taktičkoj upotrebi pojedinih jedinica u sklopu vidova, rodova, službi. Ako na osnovu toga zaključimo da nam je raketa potrebna bez obzira na to što košta više miliona i što za nju možemo kupiti toliko i toliko pušaka, mi ćemo se, možda, opet odlučiti za raketu. Znači, da se, pre svega i isključivo radi o tome da mi iz postojeće odbrambene doktrine, koja je sigurno donela puno novoga i za operativnu armiju, moramo odrediti svakome određeno mesto.

S druge strane, u nekoj daljoj budućnosti doći ćemo do nekih rešenja koja će, s obzirom na današnje stanje, biti sigurno mnogo kvalitetnija. Ukoliko mi pređemo na moderniji sistem mobilizacije, na moderniji teritorijalno-proizvodni princip, itd. onda će, verovatno, i jedinice bolje odgovarati taktičkoj upotrebi. Tada će se i

jedinice teritorijalne odbrane bolje angažovati, a ne samo na spojevima, bokovima itd., što je nespojivo sa duhom naše koncepcije koja je u svojoj biti napadna a ne odbrambena. Samo napadnim dejstvima mi možemo ostvariti punu strategijsku inicijativu i realizovati prednosti koje nam pružaju zemljište, živa sila, prostor itd.

Velimir KNEŽEVIĆ

Mislim da zabune u pogledu termina postoje, ali uzroci su najviše zbog toga što jednim terminom želimo da obuhvatimo više pojmova, a to je vrlo teško i tada dolazi do dileme u značenju pojma, osetimo da nešto fali. Sigurno je da termin teritorijalna odbrana ne može zameniti, isključiti pojam teritorijalna vojska. Teritorijalna odbrana kod mene izaziva dojam karaktera i metoda vođenja rata, daje mu odbrambenu karakteristiku, ukazuje da se rat vodi na teritoriji, posebnim snagama vezanim za određenu teritoriju, itd., i prema tome, više odražava način ratovanja. Međutim, grešimo ako želimo da nam taj termin nadoknadi — isključi pojam jedinice teritorijalne odbrane, ili teritorijalna vojska i obratno. Teritorijalna vojska je, u stvari, osnovni instrument kojim se teritorijalna odbrana ostvaruje, a pojam jedinice teritorijalne odbrane se sužava i označava samo deo tog pojma — vojska, dok izraz „teritorijalna” označava pripadnost i bliže opredeljuje karakter te vojske (jedinice).

Prema tome, teritorijalna vojska treba da ostvaruje koncepciju teritorijalne odbrane, zapravo da vodi teritorijalnu odbranu. Na drugoj strani, meni se čini da su pojmovi teritorijalna odbrana i teritorijalni rat daleko bliži. To su već termini koji pojmovno imaju veliku bliskost. Termini teritorijalni rat kao i teritorijalna odbrana mogu u širem aspektu da podrazumevaju i teritorijalnu vojsku i sve ostale instrumente kojima se vodi rat, ali je potpuno sigurno da bismo grešili ako radi toga izbacujemo pojmove koji imaju sasvim određeno značenje.

Mislim da su neosnovane sumnje u jedinstvenost koncepcije opštenarodne odbrane. Na bazi sopstvenog iskustva, smatram, da uopšte nema razmimoilaženja, naročito o mestu i ulozi pojedinih komponenti opštenarodne odbrane i jedinstva oružanih snaga. Teorijske postavke koncepcije su bezrezervno usvojene i tu nema nikakve sumnje, a posebno da neko izdvaja JNA i daje joj neki primat i da hoće da je istakne na račun teritorijalne vojske i jedinstvenih oružanih snaga. Druga je stvar što smo u praksi, negde više a negde manje, još opterećeni onim ranijim shvatanjima kada je teritorijalna komponenta bila objedinjena u sastavu JNA.

Nova situacija je skoro nastala i njoj treba da se prilagodimo ne samo u shvatanjima i pojmovima, već i kroz sva pravila, naše postupke u taktici, u rešavanju i donošenju odluka itd. Koncepcija kao teorija je prihvaćena i jedinstveno usvojena od našeg kadra i u tom pogledu ne bi bilo razloga da se to ovde potencira. Ali druga je stvar koliko smo to usvojili u praktičnom sprovođe-

nju i postupcima. Opterećenost navikama ranije prakse dovodi do izvesnih nesporednosti, ali to ni u kom slučaju nije potcenjivanje uloge i mesta teritorijalne odbrane. Razloge treba tražiti u nastajanju i kratkom trajanju novoga, koje još nije došlo do punog izražaja u praksi.

Mihajlo VUČINIĆ

U utvrđivanju pojma i sadržaja teritorijalne odbrane moramo polaziti od suštine koncepcije opštenarodne odbrane čija je ona jedna od bitnih komponenata. Naime, naša koncepcija opštenarodne odbrane polazi od socijalističkog, samoupravnog i demokratskog karaktera našeg društva i karaktera i fizionomije savremenog rata. Znači, dva su suštinska faktora naše koncepcije — društveno-politički i vojno-tehnički, koji su međusobno uslovljeni i o kojima se mora voditi računa pri utvrđivanju i pojma teritorijalne odbrane. Međutim, ima se utisak da se u objašnjenju teritorijalne odbrane ponekad suviše naglašava vojno-tehnički faktor. Otuda shvatanja „da je teritorijalna odbrana u ratnoj praksi taman toliko stara koliko je star rat kao društvena pojava i oružana borba“, da teritorijalna odbrana „izaziva dojam karaktera i metoda vođenja rata“, da je „komponenta narodne odbrane čiji je osnovni zadatak da organizuje i izvodi neposrednu odbranu teritorije od dejstva neprijateljevih desanata, infiltriranih i ubačenih delova, da čuva vojne i druge važne objekte i obezbeđuje komunikacije, veze, itd.“

Mislim da u toj (vojno-tehničkoj) sferi ne možemo naći potpun i pravilan odgovor za pojam i sadržaj naše teritorijalne odbrane. Odgovor je u društveno-političkom karakteru naše koncepcije. Genezu naše teritorijalne odbrane moramo tražiti u revolucionarnim pokretima (dok su ti pokreti autentični), a, pre svega, u našoj revoluciji u toku NOR-a, tj. u realizaciji ideje naoružanog naroda. Poznato je da ideja naoružanog naroda sa istorijskog aspekta nije nova, ali do sada nije mogla postati trajan oblik organizacije društva u vojnom, odnosno odbrambenom smislu. Tek u našem samoupravnom socijalističkom društvu istorijski otuđena prava i dužnosti integrišu se sa samoupravnom bazom, što znači da se društvu vraćaju i vojne funkcije. U tom smislu teritorijalna odbrana je jedan od oblika podružljavanja odbrane. Teritorijalnu odbranu sačinjavaju jedinice i službe teritorijalne odbrane (a u ratu i milicija), koje obrazuju uže društveno-političke zajednice (opštine, pokrajine, republike) i radne organizacije. To znači da se kroz teritorijalnu odbranu realizuje pravo i dužnost svakog radnog čoveka, radne organizacije i društveno-političke zajednice radi čuvanja slobode, samoupravnih prava i zaštite suvereniteta, nezavisnosti i integriteta zemlje. Po mom mišljenju pravi odgovor za pojam i sadržaj teritorijalne odbrane treba tražiti u karakteru našeg socijalističkog samoupravnog društva.

Po Zakonu o narodnoj odbrani je jasno šta su oružane snage naroda Jugoslavije: operativna JNA, sa partizanskim i graničnim jedinicama i teritorijalna odbrana sa teritorijalnim, radničkim i omladinskim jedinicama i milicijom u ratu.

Čini mi se da termini teritorijalna odbrana i teritorijalne jedinice potpuno ne odražavaju našu koncepciju sveopšteg narodnog odbrambenog rata. Ustav, naime, kada tretira našu koncepciju, kaže da je svaki građanin SFRJ dužan da se bori protiv agresora, protiv neprijatelja svog naroda. Polazeći od toga, mislim da je sam termin teritorijalna odbrana, možda, malo preuzak. Možda bi bilo bolje kad bi se te snage nazivale jedinice narodne odbrane, jer mi se čini da bi pod tim pojmom nekako izbegli ona uska teritorijalna gledanja. Na kraju krajeva, jedinice teritorijalne odbrane nisu, a niti mogu biti kopije naših partizanskih odreda iz NOB, koji su bili vezani za svoju teritoriju, pa čak ni onda kada se dešavalo da partizanski odred kao teritorijalna jedinica napušta svoju i ode sasvim na drugu teritoriju (slučaj sa Fruškogorskim partizanskim odredom koji je krajem oktobra 1942. prešao u Istočnu Bosnu i borio sve do aprila 1943. godine, kada je preformiran u brigadu). Verovatno će takvih slučajeva u eventualnom ratu biti mnogo više. Zato mislim da je taj naziv teritorijalna odbrana prilično uzak. Ako bismo prihvatili termin jedinice narodne odbrane stvorio bi se širi prostor u kojem bi i sam pojam bio opštejugoslovenski kao što je slučaj sa JNA.

Pogrešno bi bilo upoređivati našu teritorijalnu odbranu sa bilo kojim sličnim organizacijama na zapadu sa kapitalističkim, ili sa istočnim socijalističkim zemljama, jer se bitno razlikuju po svojoj nameni i postojanju. Kod jednih i drugih te jedinice su formirane, uglavnom, za održavanje unutrašnjeg reda, zaštitu postojećih režima itd. Međutim, naša komponenta teritorijalne odbrane formirana je za borbu protiv agresora, a to je ta kvalitetna razlika.

Stevo VUJNOVIĆ

Delim mišljenje sa drugovima koji smatraju da pojam teritorijalna odbrana ima širi značaj i da pod njim ne bi trebalo podrazumevati samo naoružane vojne jedinice. Učešće naroda u organizovanom pružanju opštenarodnog otpora, skupa sa naoružanim jedinicama, za mene predstavlja snagu teritorijalne odbrane u širem smislu. Ako bi pod tim pojmom podrazumevali isključivo jedinice i službe, onda bi teritorijalna odbrana imala sužen, ograničen smisao. Teško se može govoriti odvojeno o narodu i jedinicama kao posebnim faktorima opštenarodne odbrane, jer narod sa materijalnim i drugim potencijalom čini bazu teritorijalne odbrane.

Uloga i značaj teritorijalne odbrane mogu se sagledati ako se istovremeno posmatraju sa društveno-političkog i vojnog stanovišta. Po svojoj društveno-političkoj suštini predstavlja jedan od oblika podruštvljavanja opštenarodne odbrane. Teritorijalna

odbrana je u našem samoupravnom društvu izraz prava i dužnosti društveno-političkih zajednica i radnih organizacija da same organizuju deo oružanih snaga i da ih upotrebe u skladu sa koncepcijom odbrane zemlje, tj. za odbranu svojih teritorija i objekata. Kroz teritorijalnu odbranu radni ljudi i građani, svi narodi i narodnosti ostvaruju svoja prava i dužnosti da se neposredno brinu o odbrani zemlje. U tome je i suštinska razlika naše od teritorijalne odbrane drugih zemalja, gde ona ima manje-više pomoćnu, sporednu ulogu. Drugim rečima, kod njih predstavlja neku vrstu obezbeđenja operativne armije, pretežno pozadinskog i mobilizacijskog, a negde i borbenog. U vojnom pogledu uloga naše teritorijalne odbrane je višestruka i ona izvršava raznovrsne zadatke i u raznim uslovima.

Pored pojma teritorijalna odbrana, kod nas su prisutni i drugi — teritorijalna vojska, teritorijalne snage, teritorijalna armija, snage teritorijalne odbrane, itd. Kada se radi samo o organizaciji, upotrebi u borbenim dejstvima itd. jedinica teritorijalne odbrane, onda se tim terminom treba služiti i izbegavati druge. Ali, kada je potrebno združivanje više jedinica raznih namenskih uloga, kao što su partizanske i jedinice teritorijalne odbrane itd., u tom slučaju bio bi najadekvatniji termin snage teritorijalne odbrane jer ne mogu se, na primer, partizanske, ostavljene operativne jedinice u pozadini neprijatelja tretirati kao jedinice teritorijalne odbrane.

Rajko TANASKOVIĆ

Svi pojmovi o kojima danas ovde govorimo, uslovno su tačni i prihvatljivi. Međutim, pravi i trajno u upotrebi može biti i ostaće samo onaj termin koji najadekvatnije odražava suštinu onoga što treba da odrazi. Zakonodavac je upotrebio termin: „Teritorijalna odbrana” i naznačio šta on sadrži. Pretpostavljam da je reč o široj materiji koju je tom prilikom zakonodavac imao u vidu, a lično smatram da taj naziv treba da odslika kompleksnije i dublje problematiku naše vojne politike, nego što je konstatacija da se teritorijalna odbrana sastoji iz jedinica i službi teritorijalne odbrane, a u ratu — i milicije. Smatram, dalje, da se koncepcija opštenarodnog odbrambenog rata ne može identifikovati sa teritorijalnom odbranom. To su dve stvari, i suštinski i pojmovno. Koncepcija opštenarodne odbrane, rat koji će voditi narodi Jugoslavije, ukoliko im bude nametnut, ima jedinstveni cilj za celu našu zemlju: braniti i odbraniti slobodu i nacionalnu nezavisnost svih naših naroda i narodnosti, odbraniti naše samoupravno socijalističko društvo.

Naravno, danas u svakodnevnoj upotrebi imamo više termina, naročito u govornom jeziku, tako da za istu stvar, u ovom slučaju za teritorijalnu odbranu postoji nekoliko naziva, a svi oni ne mogu, ipak, pretendovati na „pravo građanstva” bar ne u vojno-stručnoj literaturi. Upravo zato smatram da je dužnost i neodlo-

žan zadatak vojnih teoretičara da dadu kvalifikovan odgovor na pitanje šta u suštini sadrži pojam: „teritorijalna odbrana“, a kad se jednom na to pitanje odgovori precizno i kompleksno, neće biti teško utvrditi i adekvatan naziv.

Kod utvrđivanja termina veoma je važna osnova od koje se polazi. Tako, na primer, ako se smatra da je teritorijalna odbrana operativno-taktička ili strategijska kategorija koja treba da odrazi karakter rata i borbenih dejstava na našem prostoru, teritorijalnost borbenih napora jedinica, termin „teritorijalna odbrana“ je, tada, čini mi se uslovno tačan. Kažem uslovno, jer zašto „odbrana“ kad se zna da će se izvoditi i ofanzivna — napadna dejstva, i to vrlo često. Ili termin: „teritorijalne snage“? Ako se pod tim podrazumevaju samo jedinice, a ne i sve druge snage na odgovarajućoj teritoriji, ni ovaj termin ne bi odražavao suštinu same stvari itd. Prema tome, različita upotreba termina može samo da proizlazi iz nejedinstvenog shvatanja suštine koncepcije opštenarodne odbrane. Ko ne shvata suštinu koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata ne može shvatiti ni teritorijalnu odbranu. Ne radi se uopšte o tome kome će se ili kome se daje prioritet, JNA ili teritorijalnoj odbrani, u realizaciji ciljeva naše odbrambene politike. Naprotiv, radi se o tome kako pronaći najbolje puteve, najprikladnije organizacione forme i najadekvatniju doktrinu koja će nas najkraćim putem dovesti do cilja. Nema nikakve potrebe, niti su to intencije naše doktrine, da se ni JNA „prilagođava“ — teritorijalnoj odbrani, ni obratno. U stvari, i jedna i druga komponenta treba da se tako organizuju, postroje i pripreme, da mogu kao jedinstvena odbrambena snaga naše zemlje ostvariti ciljeve naše vojne politike.

Naši političko-strategijski ciljevi su jedinstveni, pa samim tim naše ratište, oružane snage i ratni naponi moraju biti takvi. Konačno, i savremeni agresor nastupa jedinstveno i uvek sa težnjom da što brže i lakše ostvari svoje globalne strategijske ciljeve. Dakle, svi narodi i narodnosti Jugoslavije imaju jedinstvene ciljeve i zato se spremaju i organizuju da u slučaju rata što uspješnije realizuju te i takve ciljeve naše jugoslovenske odbrambene politike. Originalnost naše koncepcije, sastoji se, pored ostalog, u veoma različitim organizacionim formama kako u okviru oružanih snaga tako i van njih; u primeni raznih metoda borbenih dejstava i drugih formi otpora; u angažovanju u ratu svih moralnih, materijalnih, fizičkih i intelektualnih snaga i potencijala našeg socijalističkog samoupravnog društva. To su, svakako, bitne pretpostavke uspješne realizacije koncepta opštenarodnog odbrambenog rata. Tako, čini se, treba sagledati našu ratnu doktrinu i smisao koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata koja, naravno, nije ništa statično i okamenjeno.

Naprotiv. Koncepcija opštenarodne odbrane dobija i dobijaće nove sadržaje, nove impulse, zavisno od uslova, i spoljnih i unutrašnjih, koji utiču na taj razvoj, u ovom ili onom smislu.

Kad je u pitanju teritorijalna odbrana, shvatam je kao organizaciju oružanih snaga društva na striktno regionalnom, teri-

torijalnom principu — po društveno-političkim zajednicama (republikama, pokrajinama i opštinama) i radnim organizacijama, što opet sve skupa predstavlja jedan veliki sistem — za celu zemlju. Dakle, ovako shvaćena teritorijalna odbrana predstavlja, zajedno sa JNA jedinstvene oružane snage koje su u stanju da uspešno realizuju ciljeve odbrambene politike naše zemlje.

Krsto GROZDANIĆ

Razmišljajući o terminu „teritorijalna odbrana”, dodao bih samo neke nove elemente u rasvetljavanju tog termina i pojma.

Prvo, pošao bih od toga da je ovaj termin uslovan i da ne možemo tražiti konačne, jasne i krute granice između ovoga i drugih termina u vojnoj teoriji. Međutim, mislim da u našim teorijskim rasuđivanjima i publikacijama ne bi trebalo mnogo uopštavati, proširivati i menjati ovaj termin, jer je on Zakonom koji u praksi sprovodimo tačno određen. Svako drugo tumačenje tog termina unosilo bi zabunu u praksi. Time ne negiram potrebu naučnog i teoretskog definisanja ovog pojma, kao ni mogućnost eventualne kasnije njegove promene u Zakonu.

Ali u javnim publikacijama, povezano sa aktivnostima u tumačenju i sprovođenju Zakona, ne možemo davati drukčiju definiciju i sadržaj termina „teritorijalna odbrana” od one koju je Zakon dao.

Međutim, kada razmišljamo o pojmu „teritorijalna odbrana”, moramo imati u vidu da nema rata, da nema odbrane, u celini gledano, bez teritorije. Svaki rat, svaka odbrana je teritorijalna. Prema tome, rat se ne može voditi van prostora, van teritorije. Ako to sada konfrontiramo sa našim pojmom „teritorijalna odbrana” i pojam „odbrana zemlje” možemo identifikovati sa pojmom „teritorijalna odbrana”.

Ima shvatanja, a i ovde se donekle to ispoljava, da se pod pojmom „teritorijalna odbrana” podrazumeva sve ono što će u ratu delovati na jednoj teritoriji. Analogno onome što sam prethodno rekao, tj. da ne može biti rata i odbrane bez teritorije, u tom smislu su ta shvatanja uslovno tačna. Međutim, po našim pozitivnim propisima i koncepciji, teritorijalna odbrana je sasvim nešto drugo. Teritorijalna odbrana su, u stvari, samo jedinice i službe te odbrane koje su Zakonom određene. Prema tome, u pojam „teritorijalna odbrana” ne mogu se uključivati ni sve privredne i društvene aktivnosti za pripremu i odbranu zemlje. Zato tu ne spada ni sve ono što se aktivno angažuje u odbrani i aktivnom otporu agresoru „izvan operativne armije”. U odbrani zemlje, veliku ulogu imaju političke organizacije, privreda i društvene službe, ali one i ako deluju na teritoriji, ne spadaju u „teritorijalnu odbranu”.

Za jugoslovenske okvire JNA je eksteritorijalna organizacija u isključivoj nadležnosti federacije. Teritorijalna odbrana je, pored ostalih elemenata, „teritorijalna” i zato što je više vezana za terito-

riju i što su za nju nadležne uže društveno-političke zajednice. To je verovatno jedan od razloga koji su usloveli takav termin.

Drugo, mislim da je termin „teritorijalna armija” neadekvatan i da se greši kada se upotrebljava. On implicira na postojanje dve armije: operativne (JNA) i teritorijalne. Pri tome se često misli da „teritorijalna armija” treba samostalno da razvija sve analogne rodove i službe kao i JNA. Mislim da to nije ispravno. Mi imamo jedinstvene oružane snage, a teritorijalna odbrana je samo deo tih snaga sa posebnim zadacima i načinom organizacije. Po mom mišljenju, u praksi bismo grešili kada bismo išli na stvaranje posebne i samostalne „teritorijalne armije” sa posebnim rodovima, pozadinskim službama, vezama itd. Mislim da je intencija da se teritorijalna odbrana što više oslanja na vidove i rodove JNA, na postojeće društvene službe i da se što više integriše sa njima, a ne da kopira JNA i stvara svoje potpuno odvojene službe itd., mada izvesne embrione tih službi mora da ima.

Treće pitanje je — koliko smo u organizovanju teritorijalne odbrane koristili iskustva drugih zemalja? Sigurno je da su ona bila prisutna i da se to ne može negirati. Ali mislim da je osnovni uzrok kod određivanja koncepcije i organizacije oružanih snaga, a time i teritorijalne odbrane bilo iskustvo NOR i drugih partizanskih ratova posle drugog svetskog rata. Mi smo u NOR imali operativne jedinice (korpuse, divizije, brigade), a imali smo i partizanske odrede (koji su u suštini isto što i sadašnja teritorijalna odbrana). Razlike svakako ima, jer su i uslovi bili drugi. Razlika je i u tome što su i operativne jedinice izrasle iz odreda. Ali po suštini u smislu strategije i koncepcije to je isto. Sigurno je da će razvoj društvenih odnosa, samoupravljanja, privrede, gradova, velikih tehničkih sistema itd. zatim, međunarodni položaj zemlje, razvoj ratne tehnike, iskustva iz NOR i drugih ratova, naročito posle drugog svetskog rata, unositi čitav niz novih komponenata, novih sadržaja, ali u koncepcijskom i strategijskom smislu nema bitnijih razlika.

Četvrto, meni se čini da u ovom razgovoru dovoljno ne ističemo jedno suštinsko pitanje, tj. koliko je, pored ostalog, i naše samoupravno društveno uređenje uticalo i uslovalo koncepciju opštenarodne odbrane, a time i ovakvu organizaciju teritorijalne odbrane.

Opštenarodna odbrana „brani” ne samo slobodu, nezavisnost i teritorijalni integritet naše zemlje, nego i naše samoupravne socijalističke društvene odnose. A upravo to daje jedinstvenu idejno-političku osnovu, sadržaj i snagu koncepciji opštenarodne odbrane.

Do sada, pre ove koncepcije, narodna odbrana je bila u isključivoj nadležnosti federacije (što znači i teritorijalna odbrana koja je bila u sastavu JNA kao i civilna zaštita i sve druge pripreme zemlje za odbranu). Ona je tako bila regulisana Ustavom i zakonima. Međutim, sada teritorijalna odbrana više nije u isključivoj nadležnosti federacije. Ona je preneti i u nadležnost užih društveno-političkih zajednica. Prema tome, to je nešto suštinski novo. To je

istovremeno i početak — prvi veći korak, u integrisanju narodne odbrane u naš samoupravni sistem koji time istovremeno dobija nov sadržaj i kvalitet. I kada rasuđujemo o pojmu teritorijalne odbrane ne smemo izgubiti iz vida upravo ovaj momenat. Čini mi se da bismo bili jednostrani, ukoliko bismo teritorijalnu odbranu tumačili isključivo sa vojnog stanovišta, a ne i sa stanovišta društvenih odnosa.

Bojan POLAK

Smatram da se ovde ne bismo smeli ograničiti samo na zakonske postavke kako je to izneo drug Grozdanić. Teorija mora ići dalje, ispred praktičkih rešenja.

Postavlja se pitanje da li su i koliko naše društvene pretpostavke jedini preduslov za koncepciju opštenarodne odbrane. Mi bismo danas u našoj štampi i publicistici posebno, morali prevazići takva shvatanja. Slažem se da se organizacija opštenarodne odbrane i koncepcija oružanog naroda najlakše, najadekvatnije, može sprovesti kod samoupravnog sistema, ali ukoliko bismo govorili da je samoupravni sistem isključiva osnova opštenarodne odbrane, onda bismo čitavu plejadu malih neangažovanih zemalja lišili bilo kakve perspektive, jer pošto nemaju samoupravni sistem, one se ne mogu boriti ni protiv jednog agresora. Ja bih utoliko taj front proširio.

Rajko TANASKOVIĆ

Ako sam dobro razumeo druga Grozdanića, on pledira za tim da se i u teoriji, kada govorimo o teritorijalnoj odbrani, moramo striktno pridržavati normativa kojima je ta materija zakonom regulisana. Moram da kažem da na suštinu problema gledam, ipak, malo drukčije. Smatram, naime, da svođenje teritorijalne odbrane samo na teritorijalne jedinice i službe teritorijalne odbrane predstavlja usko gledanje. Jer, sam karakter savremene oružane borbe, posebno koncepcije opštenarodne odbrane i struktuiranje snaga, ovako kako smo to mi izvršili, implicira i odgovarajuće obaveze u pripremi svih tih snaga za otpor agresoru na određenoj teritoriji. Uzmimo za primer bilo koju našu republiku. Na toj teritoriji, pored jedinica operativne armije i jedinica teritorijalne odbrane, otpor neprijatelju, na ovaj ili onaj način, pružiće i druge snage koje žive i rade na teritoriji dotične republike.

Prema tome, i diskusije o prilagođavanjima JNA teritorijalnoj odbrani ili obrnuto, mogu samo usporiti rešavanje suštinskih problema teritorijalne odbrane, kako u oblasti teorije tako i u praktičnom radu.

A što se samog termina tiče, pošto ovom prilikom i o tome razgovaramo, moram da kažem da je za mene adekvatniji izraz: teritorijalne snage nego teritorijalna odbrana. Doduše, i termin teritorijalne snage je uslovan, jer je u teritorijalne snage mo-

guće uključiti i JNA, s obzirom na to što se i ona ne bori van prostora, već na teritoriji bar što se KOV-a tiče, odnosno akvatoriji, i, naravno, u vazduhu, a i to je prostor. Pa zašto onda teritorijalne snage? Zato što se radi o aktiviranju svih poluga društva na teritoriji svake društveno-političke zajednice, od opštine do federacije, što, svakako, daje nove dimenzije i nove sadržaje našoj odbrambenoj politici uopšte. Nisu, dakle, teritorijalne snage sastavljene samo i isključivo od naoružanih odeljenja, vodova, četa, bataljona i viših jedinica, i od službi teritorijalne odbrane. Naprotiv, pored oružanih formacija tu su i sve druge snage otpora, naoružane i nenaoružane; tu je, u bukvalnom smislu, ceo narod i sva materijalna sredstva. Sve to predstavlja snage teritorijalne odbrane, i zato smatram da je tim terminom najlakše objasniti suštinu onoga što osoba zvanično nazivamo teritorijalna odbrana.

Prema tome, nisu u pitanju samo i isključivo vodovi, čete, bataljoni, odredi i druge teritorijalne jedinice, već tu spadaju i privreda, saobraćaj, zdravstvena služba, sva preduzeća i razne sportske i društvene organizacije itd. Sve, znači, ceo narod, od deteta do starca. Za mene je potpuno irelevantno da li sve ovo spada, formalno, u oružane snage. Znam da po Zakonu o narodnoj odbrani ne spada. Međutim, za mene je mnogo važnija činjenica da u odbrambene snage naše zemlje, pored JNA i jedinica teritorijalne odbrane, ulaze i sve druge snage našeg društva, koje ni u kom slučaju ne smemo potceniti i veštački odvojiti od oružanih snaga, niti izdvajati iz teritorijalne odbrane. Ako stvari stoje ovako, a ja mislim da stoje, neko, neki organ ili više njih, mora da odgovara za kompleksne pripreme svih snaga jednog regiona za rat. Da li će to biti štabovi narodne odbrane — od opštine do republike, ili, možda, još neko pored njih, šta će i u čiju nadležnost spadati, konkretna prava i obaveze pojedinih institucija i sl. — sve su to pitanja i problemi koji su rešeni ili će se rešiti.

Bitno je, međutim, to da pripreme za rat, na jednoj teritoriji, moraju biti jedinstvene i sveobuhvatne, i da neki organ ili institucija mora i treba sve to da usmerava i koordinira. Meni je jasno, i potpuno uverljivo, da društveno-političke zajednice — skupštine, kreiraju i vode politiku opštenarodne odbrane na svojoj teritoriji, u duhu intencija opšte jugoslovenske odbrambene politike, ali mi je, takođe, jasno da štabovi narodne odbrane treba, kao stručni organi, da objedinjuju i rukovode pripremanjima *sвих snaga* na teritoriji za koju su nadležni. Ne znam ko bi drugi to činio.

Mislim čak da je sasvim realna pretpostavka da u pojedinim etapama rata, na nekim delovima državne teritorije, mogu nastupiti i takve okolnosti u kojima će težište otpora i borbe morati na sebe da prime teritorijalne snage, a komandovanje svim jedinicama, uključujući i operativne, koje se tu zateknu, da bude u nadležnosti komandanata teritorijalne odbrane. Tako, čini mi se, treba gledati celokupnu problematiku opštenarodnog rata i teritorijalne odbrane. Naravno, nije ni moje, a mislim, ni naše pravo — pravo štampe, da menja zakone, ali možemo, dužni smo,

da teoretski razmatramo, istražujemo najadekvatnija rešenja. Jer, pitanja o kojima danas diskutujemo nisu formalne, već suštinske prirode.

Naravno, sam naziv može biti i pitanje sasvim formalne prirode, ako se sporazumemo u pogledu njegove suštine, a to je, čini mi se, ipak nužno. Mislim, dalje, da termin teritorijalna odbrana nije uzet od drugoga, jer su naši autori još pedesetih godina upotrebljavali u svojim teorijskim radovima taj termin. Konačno, mi smo tražili najpogodniji izraz kojim bismo najadekvatnije izrazili i dočarali pravu suštinu, one kvalitetno nove sadržaje koji leže u osnovama koncepcije opštenarodne odbrane, posebno u domenu teritorijalne odbrane koju, ovakvu kakva je naša, niko drugi u svetu nema. Potpuno sam saglasan sa drugovima koji su do sada učestvovali u diskusiji, da je teško jednim izrazom obuhvatiti sve. To je tačno, ali nije zgodno ni preporučljivo da se u stručnoj literaturi, a i inače, „poštapamo” izrazima i da zbog upotrebe različitih termina za istu sadržinu stvaramo pojmovnu zbrku.

Kad sam naglasio da je naša koncepcija opštenarodne odbrane originalna i do sada u svetu nepoznata, time nikako nisam želeo reći da je ona istovremeno i naš monopol. Naprotiv, danas i druge zemlje, naročito srednje i male, one koje su nezavisne ili nastoje da steknu nezavisnost, sve više su preokupirane traženjem rešenja u domenu vojne politike, bilo da je u pitanju odbrambena ili oslobodilačka doktrina, na osnovama koncepcije opštenarodne odbrane. Sasvim je druga stvar koliko ko u tome uspeva, ali je činjenica da sve zemlje čija sudbina zavisi od njih samih — svi koji su to shvatili, užurbano rade na pronalaženju nacionalnog koncepta odbrane. Nije ni malo slučajno što se za našu doktrinu i naša ratna iskustva interesuju danas gotovo podjednako i veliki i mali, i oni koji nas vole, i oni kojima nismo po volji, baš zato što smo takvi — kakvi smo.

Naravno, kad govorim o nastojanjima drugih zemalja da dođu do savremenog odbrambenog koncepta, pri tome imam na umu, to je bar moje uverenje, da za stvaranje koncepcije slične našoj moraju postojati, pre svega, određene društveno-političke osnove, a i drugi povoljni uslovi. Jer, koncepcija opštenarodne odbrane nije ništa drugo nego logična i prirodna konsekvencija našeg samoupravnog socijalističkog društvenog sistema, nesvrstane spoljne i dosledne borbe za mir i ravnopravnost naroda. Samo na takvom konceptu unutrašnje i spoljne politike moguće je izgraditi i realizovati koncepciju opštenarodne odbrane, ovakvu kakva je naša.

Petar PEPELJUGOVSKI

Prema Zakonu o narodnoj odbrani, oružane snage sačinjavaju: operativna armija i teritorijalna odbrana, kao i svaki građanin koji organizovano i sa oružjem učestvuje u borbi protiv neprijatelja.

Ovako definisane oružane snage jedino obezbeđuju jedinstvo oružane borbe. Pri tome su operativna armija i teritorijalne odbrane u tesnoj vezi i uzajamnom jedinstvu; jedna drugu uslovljavaju, tokom dejstava prelivaju se, zavisno od razvoja vojno-političke i borbene situacije na bojištu, odnosno na celom jugoslovenskom ratištu. Obe strukture u svim uslovima i fazama rata postojaće i izvodiće borbena dejstva, verovatno sa izmenjenim početnim brojnim odnosom, pri čemu će operativna vojska, imajući u vidu njenu osnovnu ulogu, organizaciju, naoružanje i opremu, biti sposobna da izvodi borbena dejstva na raznim pravcima i područjima. Ona nije vezana za neku teritoriju, već dejstvuje po planu Vrhovne komande na najvažnijim pravcima. U svakoj situaciji ona ostaje strategijski elemenat Vrhovne komande, odnosno kao borbena celina za izvršavanje zadataka od operativno-strategijskog karaktera. Takva njena uloga pretpostavlja adekvatnu organizaciju, strukturu i naoružanje svrsishodno za sve etape rata.

Za razliku od operativne armije, teritorijalna odbrana je organizovana i vezana za određenu teritoriju. O njenoj organizaciji, strukturi, naoružanju i opremi stara se i odgovorna je dotična društveno-politička zajednica, odnosno radna organizacija. Pri tome teritorijalna odbrana svojom organizacijom i razgranatom strukturuom zahvata sve slojeve društva, ona je prisutna u svim strukturama samoupravnog mehanizma na području društveno-političke zajednice. Jednom rečju, teritorijalna odbrana predstavlja široku i masovnu formu organizovanog naroda u oružanoj borbi, sposobnu za dejstva u svim uslovima rata. Iz ovoga proizilazi da je teritorijalna odbrana borbeni elemenat uže društveno-političke zajednice, odnosno radne organizacije, tj. deo jedinstvenih oružanih snaga kao borbeni elemenat oružane borbe na tom području i sve dok na toj prostoriji dejstvuju jedinice operativne armije, tamošnje strukture teritorijalne odbrane tesno sadejstvuju sa operativnim jedinicama. Pri tome se razne formacije teritorijalne odbrane stavljaju pod komandu operativne jedinice u izvršavanju određenog zadatka, a pošto operativna jedinica promeni prostoriju dejstva, teritorijalna odbrana samostalno produžava oružanu borbu na svom području, primenjujući one oblike dejstva koji odgovaraju borbenoj situaciji na dotičnom području. Međutim, tamo gde operativne jedinice nisu prisutne, teritorijalna odbrana samostalno izvodi borbena dejstva, primenjujući takve načine i oblike dejstva koji odgovaraju njenoj organizaciji, strukturi, naoružanju i opremi. Razvojem situacije i u određenoj fazi rata teritorijalna odbrana postaje osnovni nosilac borbe na toj prostoriji. Takvim načinom upotrebe oružanih snaga optimalno se obezbeđuje kontinuitet oružane borbe i aktivnost ostalih formi organizovanog naroda u pružanju aktivnog otpora.

Imajući u vidu napred izneto, kao i stečena saznanja, može da se zaključiti da će teritorijalna odbrana predstavljati široku i najmasovniju formu organizovanog naroda u vođenju oružane borbe. Takva forma organizovanja naroda u pružanju otpora agresoru sastoji se od: oružanih teritorijalnih jedinica koje vode oružanu

borbu na svom području i razgranate mreže teritorijalnih službi i naroda u pružanju aktivnog otpora agresoru. Forme oružane borbe koje izvode oružane jedinice teritorijalne odbrane i ostale forme otpora čine, po mom mišljenju, jednu celinu; jedne bez drugih ne mogu, jedne druge uslovljavaju, tesno su međusobno povezane, deluju zajednički, ostaju na istoj teritoriji, ne napuštaju je i vode borbu u svim uslovima i fazama rata.

Oružanu borbu nemoguće je zamisliti niti izvoditi bez aktivnog odnosa svih oblika organizovanih oružanih snaga za borbu i naroda kao celine koji stvara uslove za vođenje oružane borbe. I obratno, raznovrsne oružane forme stvaraju uslove za postojanje i delovanje organizovanog naroda za borbu. Sve forme organizovanog naroda u oružanoj borbi doprinose istom cilju: iznurivanju, iscrpljivanju i uništavanju neprijatelja, čime ga primoravaju da odustane od ostvarivanja ciljeva agresije.

Ako teritorijalnu odbranu gledamo i shvatamo samo preko dela oružanih jedinica (četa — bataljona), sužavamo joj ulogu i značaj u koncepciji opštenarodne odbrane. U takvom kontekstu stvarali bismo neku „pomoćnu” armiju koja bi izvršavala dopunske zadatke za potrebe operativne armije. Po mom mišljenju, takva teritorijalna odbrana ne bi bila u duhu usvojene koncepcije. Nama treba da teritorijalna odbrana bude takva organizacija naoružanog naroda koja će predstavljati ne samo siguran oslonac operativne armije dok dejstvuje na toj teritoriji, već masovnu, vitalnu snagu koja će neprekidno i u svim uslovima da vodi oružanu borbu, a u određenim uslovima i na određenim područjima da bude i osnovni nosilac oružane borbe.

Koncepcija opštenarodne odbrane pretpostavlja aktivno suprotstavljanje agresoru celog naroda i traži odgovarajuće forme da se taj narod uključi i organizovano učestvuje u odbrani zemlje. Izolovano gledano, operativna armija, sa postojećom organizacijom i strukturom, nije u stanju da apsorbuje sav kontingent vojnih obveznika, a da ne govorimo o pravu ostalih struktura i slojeva stanovništva da aktivno učestvuju u oružanoj borbi i pružanju otpora agresoru.

Zato smatram da teritorijalna odbrana treba da bude široka i masovna oružana organizacija koja će apsorbovati najveći deo svih struktura samoupravnog mehanizma i uključiti ih u oružanu borbu, omogućiti svakom subjektu da aktivno učestvuje u svenarodnoj odbrani.

Mihajlo VUČINIĆ

Sledeća grupa pitanja o kojoj bi mogli da porazgovaramo su upravo fundamentalna teorijska pitanja iz domena strategije i taktike teritorijalne odbrane. Posebno bi mogli detaljnije raspravljati o nekim pitanjima koja se različito tumače i shvataju kao što su: zadaci, mesto i način upotrebe snaga teritorijalne odbrane, komandovanje, sadejstvo, odbrana naseljenih mesta itd.

Stručnjaci iz drugih oblasti, iz drugih nauka, smatraju da mi vojnici nemamo ništa što bi se moglo nazvati fundamentalnim, već da to postoji samo u tehničkim, biološkim, medicinskim i drugim egzaktnim naukama, a da je naš posao uglavnom da propisujemo pravila, borbene postupke itd., tj. da se bavimo samo praktičnim, zanatskim stvarima. Međutim, to nije tačno.

Svakome je danas, verovatno, jasno da nije ni malo jednostavno formulisati doktrinarnu strategijsku koncepciju naše koncepcije. Jer, iako teritorijalna odbrana, po imenu i pojmovno, nije za nas nova stvar, po sadržaju i suštini to je potpuno nov kvalitet koji baš zato što je nov nosi dosta nepoznanica, pa i dilema, naročito u oblasti teorije. Dosta toga predstavlja predmet istraživačkog rada, bez čega se, kao što znamo, ne mogu definisati principi, ne može stvarati teorija. Zbog svega toga ću ovom prilikom dati samo grubu skicu nekih strategijskih principa teritorijalne odbrane; više ću govoriti o teorijskim problemima i putevima za njihovo rešavanje.

Kad razmišljam o principima strategijske upotrebe snaga teritorijalne odbrane, za mene je prirodno i logično da rešenje tražim u kontekstu opštenarodnog odbrambenog rata, s obzirom na to što je teritorijalna odbrana integralni deo, jedan od bitnih faktora naše nacionalne odbrambene politike. S tim u vezi želim, takođe, da naglasim da se do sada dobar deo naših kadrova bavio, i dosta uradio, u sagledavanju i objašnjavanju idejno-političkih osnova koncepcije opštenarodne odbrane. Svima nam je poznato da su se tim pitanjima bavili naši najviši partijski forumi, zatim predstavnička tela, društveno-političke organizacije i drugi faktori. Pokrenuta je i veoma intenzivna zakonodavna delatnost. Doneti su zakoni o narodnoj odbrani i vojnoj obavezi kojima su, pored ostalog, regulisana i najvažnija pitanja opštenarodne odbrane. Tekstovi ovih zakona bili su praćeni, i još se prate, nizom napisa u dnevnoj i drugoj štampi, na radiju, televiziji, predavanjima i sl. Sve to treba da doprinese ne samo popularisanju koncepta opštenarodne odbrane, već i sagledavanju sasvim konkretnih, strategijskih, operativnih i taktičkih problema, kao i materijalnih i fizičkih obaveza, i pojedinaca i društva, na realizaciji koncepta opštenarodne odbrane. Naravno, to nikako ne znači da su u idejno-političkoj sferi koncepcije dati odgovori na sva doktrinarna pitanja, da je sve istraženo i rečeno i da tu više nije potrebno ništa raditi. Naprotiv!

Međutim, ako uporedimo aktivnost u toj oblasti sa onim što smo do sada učinili na interpretaciji vojnostručnih i materijalnih aspekata koncepcije, pa samim tim i teritorijalne odbrane, u sferi strategije, operatike i taktike, očito je da nam na tom planu predstoje krupni i obimni ne samo praktični, već u prvom redu istraživački poslovi. I baš zbog toga što je koncepcija opštenarodne odbrane živa stvar, što se razvija, usavršava, obogaćuje, kako u idejno-političkoj, tako i u vojnostručnoj i materijalnoj sferi, ona je u

praksi već dobila, dobrim delom one sadržaje i dimenzije koji najviše odgovaraju vitalnim potrebama našeg socijalističkog samoupravnog društva, u domenu njegove odbrambene politike. Očigledno je da ovde teorija kasni. Za mene je, s tim u vezi, sasvim razumljivo što se velik broj autora napisa, a i neki predavači, govoreći i pišući o koncepciji, više zadržavao na njenim idejno-političkim osnovama i motivima, iako je, verovatno, sudeći bar po nazivima nekih tema, želeo da govori i o nekim vojnim pitanjima svenarodne, posebno teritorijalne odbrane.

Uzroci takvom stanju stvari leže, svakako, dobrim delom i u pomanjkanju istraživačkog i studijskog rada u oblasti vojne teorije koju, kad je koncept teritorijalne odbrane u pitanju, a i inače — treba što pre izvući iz tradicionalnih šema i okvira.

Da bismo ovom raspravom doprineli, koliko-toliko, diskusijama u budućnosti, a držeći se ograda koje sam već dao, pokušaću da ukažem samo na neke od mnogobrojnih strategijskih načela upotrebe snaga teritorijalne odbrane, bez pretenzija da sam pronalazio i najadekvatnije formulacije. Izneću ih samo kao teze, bez analize i većih objašnjenja.

Po mom shvatanju, jedan od najvažnijih strategijskih principa upotrebe teritorijalnih snaga jeste: *permanentna strategijska ofanziva* koja, naravno, podrazumeva, u taktičkim okvirima, sve oblike i vidove borbenih dejstava. Permanentna ofanziva, znači, sem ostalog: biti aktivan na svim tačkama borbenih dejstava; tući neprijatelja tamo gde se ne nada i u vreme kad nas ne očekuje; onemogućiti mu ili bar otežati da nam nameće borbu pod, za nas, nepovoljnim taktičkim okolnostima; raznim formama oružane borbe i otpora voditi rat iscrpljivanja protivnika na čitavoj teritoriji, uključujući i gradove — nigde mu ne dati mira, nikad predaha i odmora itd. Prema tome, permanentna ofanziva nije ništa apstraktno, već strategijski princip sa sasvim konkretnim sadržajem.

Drugi strategijski princip snaga teritorijalne odbrane, i ne samo njih, ništa manje važan od prvog, jeste *adaptivnost*. Sve snage teritorijalne odbrane, posebno jedinice, posmatrano, naravno, u razmerama strategije, moraju biti sposobne i spremne da se brzo prilagode uslovima borbe na svojoj teritoriji, i to ne samo da zavisno od uslova terena, vremena i taktike protivnika pronalaze najefikasnije forme borbene aktivnosti, već sve one, ako to situacija zahteva, moraju biti spremne i sposobne da brzo menjaju i organizaciju i formaciju, ali tako da im to ni jednog trenutka ne naruši borbenu gotovost, već da je poveća. Upravo zbog potrebe česte adaptacije na nove — izmenjene uslove, početna organizacijska struktura, a naročito formacije jedinica teritorijalne odbrane, treba da bude što fleksibilnija.

I, treći strategijski princip koji ima veoma veliki značaj za teritorijalnu odbranu jeste: *jedinstvo ciljeva i ideja, čvrsto rukovođenje iz odgovarajućeg regionalnog centra, a što veća decentralizacija u komandovanju jedinicama teritorijalne odbrane*. Naime, sama priroda opštenarodnog odbrambenog rata zahteva, na svim stepenima komandovanja snagama teritorijalne odbrane, što veću

samostalnost, inicijativu i decentralizaciju. A da bi se celokupna borbena i druga aktivnost svih snaga teritorijalne odbrane odvijala sinhronizovano, u duhu opštih strategijskih ideja i ciljeva rata na dotičnoj teritoriji, rukovođenje u strategijskim okvirima treba, bezuslovno, da bude jedinstveno.

Za principe koje sam naveo može se staviti prigovor da istu vrednost imaju i za operativnu armiju i da su isto toliko taktički i operativni koliko strategijski. I jedno i drugo je tačno. Međutim, ne samo što je teško odrediti granice važnosti pojedinih principa ratovodstva, nego je čak filozofiranje u tom smislu suvišno. I, drugo, mada važe i za operativnu armiju svi ovi principi su za teritorijalnu odbranu od presudnog značaja.

Mihajlo VUČINIĆ

A kako stoji stvar sa principima taktike, koji su tu problemi?

Rajko TANASKOVIĆ

Taktika je, svakako, i po prirodi njene unutrašnje logike i zbog raznih spoljnih uticaja, mnogo podložnija promenama od strategije, i zbog toga predstavlja, bez sumnje, veoma zahvalno područje istraživačkog rada, posebno kad je reč o teritorijalnoj odbrani.

Znamo, recimo, šta za izgradnju savremene taktike, pa prema tome i taktike jedinica teritorijalne odbrane, znače iskustva iz ranijih ratova, posebno revolucionarnih. Znamo, takođe, da ratna iskustva mogu biti korisna samo ako se suoče sa savremenim dostignućima nauke i tehnike i sa ekonomskim mogućnostima svake zemlje. Ali, isto tako treba da znamo da taktika jedinica teritorijalne odbrane, partizanskih, diverzantskih i svih drugih koje spadaju u taj deo oružanih snaga, mora biti i biće, svakako, mnogo sadržajnija, maštovitija, efikasnija, pa čak u nekim elementima i kvalitetno drukčija, nego što je to bio slučaj sa partizanskom taktikom u NOR.

Naravno, i meni, a i svakom drugom, lako je ovo kazati, ali je teže konkretno reći šta je to novo u taktici. Lako je, na primer, reći — branićemo svako selo, svaki grad. To je u redu — branićemo, u to nema sumnje. Međutim, postavlja se pitanje — *kako da to ostvarimo?* Moramo, znači, izgraditi taktiku odbrane ili, tačnije rečeno, taktiku borbe za naseljena mesta u savremenim uslovima, protiv tehnički superiornog agresora. Kad je o taktici borbe za naseljena mesta reč za mene se postavlja pitanje: da li se treba ukopati na periferiji ili u unutrašnjosti grada i tu ostati ukopan, statičan, pa na taj način zauvek zakopati ljude, ili ćemo takvu taktiku primeniti samo povremeno, privremeno i u posebnim situacijama za manje snage, dok ćemo glavninu držati pripremljenu za manevarska dejstva na prilazima naseljenom mestu, na periferiji, a i u unutrašnjosti grada, i to samo dok rezultati tak-

vih dejstava daju pozitivne borbene efekte, posle čega čete, bataljoni, odredi ili pukovi, ako je reč o velikim gradovima, treba svoju aktivnost da prenesu van gradova. Ovo je samo jedan i to uprošćen primer. Ima ih još.

Uzmimo, na primer, neke taktičke probleme odbrane partizanskih i teritorijalnih jedinica: uslovi prelaska u odbranu: zatim, koji je to moment taktičke situacije kada one više ne smeju ostati u odbrani; borbeni poredak, mehanizam dejstva, tzv. dinamika, komandovanje, a sve to povezano sa osnovnom namenom tih jedinica i koncepcijom, na osnovu koje one moraju do kraja rata ostati na svom matičnom području, da moraju narastati i jačati, a ne iskopneti.

Lako je, takođe, reći da teritorijalne jedinice treba da sa jedinicama operativne vojske zatvaraju važne pravce i međuprostore. Međutim, mnogo je teže kazati kako to treba da urade itd. S tim u vezi smatram da treba prevazići praksu (koja se još tu i tamo javlja i u teornoj i u primenjenoj nastavi) da se jedinice teritorijalne odbrane upotrebljavaju samo za odbranu međuprostora, zapušavanje rupa, i da osiguravaju bokove.

Mislim da se moramo učiti da te jedinice strogo namenski upotrebljavamo, a kad izgrađujemo teoriju taktike teritorijalnih jedinica, moramo to činiti tako da taktika odgovara nameni tih jedinica. Svaka nerazumna i neadekvatna njihova upotreba u zahvatu fronta, posebno to naglašavam, može dovesti u pitanje opstanak tih jedinica, a samim tim i njihovu osnovnu namenu: da budu „stožer” oko koga će okupljati sve snage otpora na odgovarajućoj teritoriji. Jer, ne treba gubiti iz vida da su međuprostori takođe strukturalni deo fronta, da su bokovi jedinica njihov najosetljiviji deo, i ne treba se zavaravati da će teritorijalne jedinice koje ih štite biti manje pod udarom napadača od jedinica čije oni međuprostore kontrolišu i štite bokove. Takva njihova upotreba može samo da bude izuzetak, a ne pravilo. Jer, teritorijalne jedinice treba, u prvom redu, da vode borbu protiv desanata, ubačenih jedinica, protiv snaga koje vrše manevar itd.

Stevo VUJNOVIĆ

Izneću svoje mišljenje o organizaciji odbrane onih gradova za koje se odluči da ih treba braniti u sklopu frontalnih odbrambenih dejstava, čiji je nosilac operativna armija. Ti gradovi se uključuju u opšti plan odbrane odgovarajućih komandi, koji se sastoji od spoljne i unutrašnje odbrane. Za spoljnu odbranu upotrebljavaju se načelno operativne jedinice, a za unutrašnju osnovne snage mogu činiti jedinice teritorijalne odbrane same ili sa delovima operativnih snaga.

Organizacija unutrašnje odbrane i angažovanje operativnih i teritorijalnih snaga zavise od veličine naseljenih mesta i stepena upornosti koji se želi postići. Veća naseljena mesta i gradovi za čiju odbranu je potrebno angažovanje jačih snaga, dele se na sek-

tore. Snage koje organizuju i posedaju odbranu jednog sektora, mogu biti jačine teritorijalnog odreda ili puka. Broj sektora i jačina snaga za unutrašnju odbranu zavise od veličine gradova. Odbrana se organizuje kružno, usled potencijalnih mogućnosti da neprijatelj može izvršiti napade sa bilo koje strane, upotrebom vazдушnih desanata i prodorima oklopnih snaga.

Organizacija unutarne — neposredne odbrane gradova usko je povezana sa periferijom, gde se nalaze: prigradska naselja, aerodromi, industrijski, topografsko-taktički objekti itd. Sve to utiče na jačinu i sastav snaga za odbranu periferije i unutrašnjosti gradova i primenu različitih taktičkih postupaka i vidova borbeneih dejstava, kao što su: PDO i PVO, odbrana aerodroma, mostova i mostobrana u gradovima koji se nalaze na rekama; odbrana prigradskih naselja i industrijskih objekata itd.

Stepen upornosti odbrane zavisi od opšteg značaja i uloge naseljenih mesta u odbrambenim dejstvima i operacijama, što se posebno reguliše u svakoj konkretnoj situaciji. Gradove treba uporno braniti, a u većim gradovima, posebno političko-administrativnim i ekonomskim centrima, stepen upornosti može imati krajnje odsudan karakter, bez obzira što mogu biti odsečeni i naći se u okruženju. Ukoliko postoje realni uslovi za uspeh, komande koje rukovode odbrambenim operacijama mogu u pogodnim momentima organizovati i izvesti protivnapade ili protivudare radi deblokade snaga u okruženim gradovima, odnosno ojačanja njihove odbrane.

Pored opštinskih jedinica, angažuju se i radničke, omladinske, diverzantske i druge snage, s tim što se po planu odbrane od raznih jedinica treba da formiraju veći sastavi i komande. U odbrani naseljenih mesta značajnu ulogu imaju i jedinice civilne zaštite, koje se takođe mogu potčinjavati komandama jedinica u pojedinim rejonima. I mesno stanovništvo treba angažovati za organizovano obavljanje raznih zadataka: snabdevanje, zbrinjavanje, izvođenje radova itd.

Kada u odbrani većih gradova osnovne snage sačinjavaju jedinice teritorijalne odbrane raznih tipova, tada odbranom rukovode opštinski (gradski) štabovi i njima se potčinjavaju i one jedinice operativne armije koje su uključene u odbranu. Radi veće efikasnosti u komandovanju treba težiti da ne bude velik broj neposredno potčinjenih komandi. U gradovima za čiju se odbranu angažuju jače snage, gradskim štabovima su potčinjene komande sektora (pukova, odreda), rezerve, komande PAO, artiljerijske grupe i elementi pozadinskog obezbeđenja.

Marko PERIČIN

U odbrani naseljenih mesta ne bi smelo da bude nikakvih šablona. Sigurno je da će se svako selo ili grad braniti na svoj specifičan način, što će zavisiti od njegovog geografskog položaja, veličine, političkog značaja itd. Mislim da tu ne može biti primarno klasično pravilo za organizaciju odbrane po sistemu or-

ganizacije sektora, punktova i čvorova odbrane, jer mi za takvu odbranu nismo dovoljno sposobni, ako uzmemo u obzir tehničku opremu i mogućnost eventualnog agresora. Tu moramo koristiti naša iskustva iz NOR, izbegavati frontalne borbe u odbrani, koje bi za nas značile gubitak velikog broja ljudstva.

Petar PEPELJUGOVSKI

Na upotrebu teritorijalne odbrane znatan uticaj imaju razni faktori, od kojih navodim samo neke:

- naš sistem i društveni odnosi uopšte;
- agresor i ciljevi agresije na vojničkom i političkom planu;
- ocena da li agresija ima lokalni karakter ili je deo opšteg sukoba, odnosno kakva je jačina agresorskih snaga na našem ratištu;
- vreme trajanja, specifičnosti rata (dugotrajnost, iscrpljivost itd.);

- jačina naše operativne armije;
- organizacija, struktura, naoružanje i pripremljenost teritorijalne odbrane, itd.

Prostor mi ne dozvoljava da svaki od navedenih faktora detaljno razjasnim, već ih samo ovlaš dotičem.

U svakom slučaju, imajući u vidu neke od navedenih faktora i uslova u kojima ćemo braniti naš suverenitet i nezavisnost, pri upotrebi teritorijalne odbrane moramo da imamo u vidu sledeće:

Jedna od bitnih odlika za upotrebu teritorijalne odbrane jeste da od samog početka agresije bude aktivna u pružanju svakovrsnog otpora agresoru i time u najvećoj meri razbije svaku iluziju kod njega o pridobijanju naroda na vojnom ili političkom planu.

Istovremeno sa takvom aktivnošću, planskom upotrebom treba sačuvati snage teritorijalne odbrane, naročito u početnom periodu rata. Ne dozvoliti njihovo uništenje i dezorganizovanje kao najmasovnije organizacije oružane borbe. Ne poturati snage teritorijalne odbrane glavnim udarima neprijateljevih snaga, već početnim aktivnim dejstvima i primenom udara u bok i pozadinu slamati njegovu udarnu snagu.

Pomoću teritorijalne odbrane kao formom i organizacijom naroda u oružanoj borbi obezbediti stalnu i neprekidnu kontrolu teritorije od raznih aktivnosti neprijatelja i time funkcionisanje svih faktora koji doprinose uspešnoj svenarodnoj odbrani.

U početnom periodu rata, u sadejstvu sa operativnom armijom teritorijalnu odbranu angažovati u zatvaranju i kontroli pravaca i prostorijske van glavnih komunikacija, kao i za obezbeđenje bokova i pozadine operativnih snaga koje izvode borbena dejstva u zahvatu osnovnih operacijskih pravaca.

Materijalno-tehničko obezbeđenje, snabdevanje i zbrinjavanje teritorijalne odbrane (pa i operativne armije) organizovati na teritorijalnom principu, koristeći sva materijalna sredstva i razvi-

jene infrastrukture društveno-političke zajednice, a u slučaju zauzimanja dela teritorije — snabdevati se iz ratnog plena, tajnih skladišta, dotura vazдушnim putem itd.

Pitanje odbrane gradova i naseljenih mesta u sistemu opšte-narodne odbrane zauzima značajno mesto. Bez razlike na boju agresora, gradovi se moraju braniti. Znači da je to naša i politika i strategija. Drugo je pitanje kako će se braniti. Po mom mišljenju, za odbranu gradova treba da postoje dve, da tako kažem, organizovane strukture otpora:

ako se grad nalazi u zahvatu odbrane operacijskog pravca, dejstva počinju i izvode snage operativne armije i teritorijalne odbrane. Nosilac odbrane su operativne snage, a odbrana se izvodi po poznatim načelima odbrane gradova u zahvatu operativnih pravaca. Pri tome ne isključujem učešće u odbrani ostalih formi i subjekata otpora;

u slučaju da se naruši sistem odbrane koju izvodi operativna armija, odbrana gradova ne prestaje, već se i dalje rasplamsava, i tada se primenjuju takve forme i dejstva koji odgovaraju novoj situaciji. U tom slučaju dalji organizovani otpor i uopšte čitavu organizaciju preuzima na sebe teritorijalna odbrana.

Naseljena mesta van osnovnih operacijskih pravaca, gde ne dejstvuju snage operativne armije, teritorijalna odbrana unapred organizuje za odbranu i brani ih, onemogućavajući time agresoru slobodu kretanja i akcije.

Iz netog kao zaključak mogao bih izneti sledeće:

mногоstruka je upotreba teritorijalne odbrane kao strate-gijskog elementa;

teritorijalna odbrana predstavlja najmasovniju oružanu orga-nizaciju naroda, razmeštenu i prisutnu na celoj teritoriji, organi-zacijski tako prilagođenu da može izvršavati sve vrste borbenih zadataka, uvek prisutnu na teritoriji, sposobnu da u određenim uslovima i fazama rata postane i osnovni nosilac oružane borbe i opštenarodnog otpora;

teritorijalna odbrana će svuda gde je prisutna operativna ar-mija sadejstvovati joj i uključivati se u odbranu zemlje prema opštem planu Vrhovne komande;

ne sme se dozvoliti da u početnom periodu rata snage terito-rijalne odbrane budu desetkovane i dezorganizovane od glavnih snaga agresora;

od najvećeg je značaja učešće jedinica teritorijalne odbrane u odbrani gradova i protivdesantnim dejstvima itd.

Razrada taktičkih principa upotrebe teritorijalnih jedinica, po mom mišljenju, mnogo je složenija nego razmatranje opštih prin-cipa. Od toga kako se prilazi ovom pitanju zavisi da li ćemo upotrebu jedinica šablonizirati i time „stvoriti” neku taktiku po kojoj će isključivo dejstvovati. Zato smatram da treba dati veću slobodu u izboru načina dejstva i uopšte principa upotrebe ovih jedinica, zavisno od razvoja borbene situacije, jer je logično da će svaka borbena situacija uslovljavati i diktirati odgovarajući oblik i taktiku dejstava teritorijalnih jedinica. Zbog toga smatram da u

odnosu na teritorijalnu odbranu treba dati i razraditi samo osnovna načela upotrebe.

U vezi sa shvatanjem uloge teritorijalne odbrane kada sadejstvuje operativnoj armiji u odnosu na obezbeđenje bokova i pozadine, zatvaranje pojedinih pravaca, prostorija i slično, mislim da to ne treba poistovetiti sa klasičnim oblicima primene, jer u tom sadejstvu imamo kvalitetno nove uslove diktirane organizacijom, strukturom i stalnom prisutnošću raznih struktura teritorijalne odbrane. Naime, jedinice teritorijalne odbrane su stalno prisutne na teritoriji, kontrolišu je i izvode raznovrsna borbena dejstva, odnosno svojim rasporedom i aktivnošću na najbolji mogućan način obezbeđuju bokove i pozadinu operativnih jedinica koje dejstvuje na toj prostoriji. Iz ovih razloga i sadejstvo se zasniva na drugim, a ne klasičnim osnovama.

Što se tiče odbrane gradova, ne smemo zanemariti Ustavom i zakonom zagaranovano pravo svakog subjekta da učestvuje u odbrani; pravo je svakog građanina da brani svoj dom, mesto, grad, fabriku. Drugo je pitanje kako ćemo kao društvo organizovati sve te pojedince, kako ćemo braniti grad, kakvu organizaciju odbrane primeniti. Različita će biti taktika odbrane gradova. Kada se nalaze u zahvatu odbrane operativnih jedinica, njima sadejstvuje odgovarajuće strukture teritorijalne odbrane i uopšte druge snage opštenarodnog otpora. Međutim, ako u odbrani grada ne učestvuju jedinice operativne armije sigurno ćemo primeniti takvu organizaciju odbrane koja najviše odgovara snagama i strukturama toga grada. Pri tome mislim na sve forme dejstva koje treba primeniti u takvim uslovima. Kada razmatramo taktička dejstva jedinica teritorijalne odbrane u odbrani gradova, ne smemo da dozvolimo da se one ukalupe u neke stroge taktičke šablone, jer nam takva primena može naneti veće štete nego koristi. Najbolje je, po mom mišljenju, tim jedinicama i drugim strukturama omogućiti da slobodno razvijaju svoja dejstva i primenjuju takve oblike koji su adekvatni borbenoj situaciji.

Marko PERIČIN

Premda smo završili sa formiranjem jedinica na čitavoj teritoriji, izvršili razne vežbe radi mobilizacijske gotovosti, već uspešno sprovodimo nastavu i obuku radi učvršćenja jedinica i podizanja bojeve gotovosti, još nemamo prečišćene pojmove o taktičkoj upotrebi teritorijalne komponente.

Smatram da je pogrešno tretirati teritorijalne jedinice kao neku pomoćnu snagu JNA, a njihova dejstva kao dejstva u pretpolju, na bokovima, na obezbeđenju spojeva itd. Svakako da će teritorijalne jedinice, u sadejstvu sa jedinicama operativne armije (tamo gde ih bude), voditi borbu protiv agresora od same državne granice. Biće i odsudnih borbi na pojedinim pravcima, pojedinim gradovima i naseljenim mestima, jer to i jeste naš cilj — pokazati okupatoru da je ceo narod spreman za otpor.

Međutim, pri planiranju dejstva i stvaranju ratnih planova, teritorijalna odbrana se mora razlikovati od planiranja operacija i izrade ratnih planova operativne armije. Teritorijalna komponenta ima daleko odgovornije zadatke u daljem periodu rata. Prva etapa borbe za neke jedinice teritorijalne odbrane biće na frontu vrlo kratka, verovatno nekoliko dana. Naročito na teritoriji koja je otkrivena, gde nema kanalisanih prirodnih geografskih pravaca, a upotreba neprijateljske tehnike moguća je na čitavoj teritoriji. Bilo bi pogrešno u toj tako kratkoj etapi dozvoliti da jedinice teritorijalne odbrane budu razbijene ili potisnute sa svoje teritorije, ili da neprijatelj već prvih dana otkrije našu organizaciju i taktiku. I druga stvar, vrlo loše bi se odrazilo na moral naroda ako bismo dozvolili da već u prvim borbama pretrpimo teže poraze, a to bi se vrlo loše odrazilo i u drugoj etapi borbe kada teritorija bude privremeno zaposednuta. Mislim da je taj period za nas, za teritorijalnu komponentu, najteži i najodgovorniji.

Agresor će, sigurno, nastojati da u prvim munjevitim naletima razbije naše oružane snage, naruši samoupravni sistem i uspostavi svoju okupacionu vlast. Iz tih ciljeva agresora proističu glavni zadaci i određivanje taktike teritorijalnoj komponenti. Zbog toga se već danas pri obučavanju jedinica i pripremi čitave teritorije, svih društveno-političkih organizacija i svih grana privrede, moramo pripremati za jedan dug i težak period koji će se završiti krajem rata. Zato smatram da već danas sve naše vojne i druge institucije moraju daleko više i temeljitije proučavati baš tu drugu etapu rata.

Želio bih posebno podvući da u vaspitanju naših ljudi, a naročito u obuci, moramo naglasiti značaj ofanzivnih dejstava, jer smo za takva dejstva sposobni. Naša koncepcija je napad, a ne odbrana, napad na širokom frontu svugde gde se za to ukaže mogućnost. Tada mi odabiramo ciljeve i organizujemo napade. I baš zato što čitava naša taktika mora biti orijentisana na ofanzivna dejstva, možda bi trebalo u tom smislu malo detaljnije razraditi našu koncepciju, naročito u domenu taktičkih dejstava koja nekako orijentiše ljude više na neku odbranu.

Dušan SMOLJENVIĆ

U ovom našem razgovoru mogli bi detaljnije razmotriti i pitanja potčinjavanja i sadejstva, jer o njemu ima dosta nejasnoća.

Stevo VUJNOVIĆ

Pošto je operativna armija nosilac borbe u frontalnim dejstvima, jedinice teritorijalne odbrane, prema Zakonu, treba da joj se potčine za određeno vreme. To neće biti uvek i svugde, već će zavisiti od raznih okolnosti, ali, u načelu, sve borbene jedinice koje se nađu u zoni dejstva, brigade, divizije i sl., treba da budu

pod jedinstvenom komandom, u ovom slučaju, pod komandom brigade, odnosno divizije.

Kod nas preovlađuju shvatanja da ta prepotčinjavanja treba vršiti ređe, tako reći, izuzetno, a čini mi se da u tom smislu ne bi trebalo činiti nikakva stepenovanja. Mislim da bi se moglo ići i dalje, pa ne bi trebalo isključivati ni mogućnost da se u određenim situacijama, a prvenstveno u izvođenju frontalnih napadnih dejstava, komandi divizije potčini, na primer, i opštinski štab. Ukoliko se na jednom pravcu napada divizije angažuju, tako reći, sve borbene jedinice opštine i ako one čine taktičku grupu, zašto ovim snagama ne bi komandovao opštinski štab. Za komandovanje grupom takvog i sličnog sastava komandant divizije u saradnji sa nadležnim štabom narodne odbrane može da obrazuje privremenu komandu, ali bilo bi jednostavnije rešenje da to bude opštinski štab. Pri razmatranju tog pitanja često se gubi iz vida da se sva ta prepotčinjavanja vremenski kratkotrajna (nekoliko dana).

Prilikom borbi sa vazдушnim desantom, nosilac dejstva može biti operativna armija ili teritorijalna odbrana, što će zavisi od važnosti desantnog rejona i od toga da li se ti rejoni nalaze u zonama operativne armije ili su u većoj dubini. I u tom slučaju, za vreme organizacije PDO, treba predvideti da sve snage, bez obzira na njihovu pripadnost, budu pod jedinstvenom komandom. Ukoliko je štab narodne odbrane u dubini vlastite pozadine odgovoran za organizovanje PDO, tada i operativne jedinice treba njemu potčiniti. I obratno, u onim rejonima za koje su odgovorne komande operativnih jedinica, potčinjavaju im se jedinice teritorijalne odbrane.

Kada se dejstva izvode u pozadini neprijatelja, u sastav teritorijalne odbrane ulaze partizanske i ostavljene ili odsečene operativne jedinice, koje izvršavaju zadatke pod komandom štabova narodne odbrane.

Sadejstvo snaga teritorijalne odbrane operativnoj armiji na frontu može imati neposredan ili posredan karakter. Snage teritorijalne odbrane koje su u taktičkoj dubini neprijatelja, ispoljiće neposrednije sadejstvo, a one u operativnoj dubini imaće posredan uticaj. U prvom slučaju mogu nastupiti dva momenta — prepotčinjavanje operativnim komandama i usmeravanje dejstava teritorijalne odbrane na one objekte neprijatelja čijim se razbijanjem ili vezivanjem olakšavaju dejstva operativne armije. Prepotčinjavanje se primenjuje u napadnim dejstvima operativne armije, dok u odbrambenim to ne bi trebalo praktikovati.

Bojan POLAK

Pored zadataka diverzantsko-obaveštajnog karaktera, osnovni zadatak jedinica teritorijalne odbrane, u prvoj fazi, je borba protiv vazдушnih desanata i paralelno sa svim tim borba sa nastupajućim neprijateljem od prekoračenja same granice. Često se ovako shvatanje aktivnosti teritorijalnih jedinica interpretira kao neko

čuvanje tih snaga za sutrašnji dan, kao nekakav oportunistički itd. Mislim da se ne radi ni o kakvom oportunističkom, jer mi stojimo čvrsto na stanovištu da treba neprijatelja tući čim pređe preko granice. Druga je stvar da li to treba činiti u okviru nekog krutog fronta.

Mislim da je odbrana koju mi stvaramo našim operativnim planom na neki način suviše frontalna, suviše linijska, a koncepcija i suština opštenarodne odbrane zahtevaju dubinu i oružani zahvat i aktivnost po čitavoj dubini, a ne samo na frontu. Mislim da je uopšte teško govoriti o tome da se na nekim unapred planiranim sporednim pravcima brane jedinice teritorijalne odbrane, jer koji je sporedan, a koji glavni pravac, to će se tek videti. Do ostvarenja toga zadatka jedino može doći u tom slučaju ako se jedinice teritorijalne odbrane, koje se formiraju na teritorijalnom principu, nađu tamo gde operativnih jedinica nema. Ali braniti se u sklopu nekog fronta, čvrstog i povezanog fronta sa teritorijalnim jedinicama na sporednim pravcima ili bokovima, mislim da to kao pravilo ne dolazi u obzir. Ako operativnoj armiji za zatvaranje nekih sporednih pravaca treba još neka jedinica, bataljon, onda neka umesto tri ima četiri bataljona, jer formacija ne sme biti kruta, već prilagođena prilikama.

Što se tiče prepotčinjavanja, ja mislim da je to iluzija da se sve unapred precizira i utvrdi ko, kada i kome može da se prepotčinjava. Kao načelo, mi se slažemo da na izvesnim protivdesantnim područjima koja brane teritorijalne i operativne jedinice zajedno treba da se formira poseban štab i da je najviši štab odgovoran za odbranu, i u tom slučaju se onda i teritorijalne jedinice potčinjavaju tom štabu za taj konkretni zadatak. Ali ukoliko ćemo potčinjivati neku teritorijalnu jedinicu puku ili bataljonu u frontalnoj odbrani, onda taj bataljon, ta teritorijalna jedinica neće nikada više doći na to područje na kojem bi ona trebalo da bude jezgro opštenarodnog otpora, nego će je operativna jedinica povući za sobom, itd.

Marko PERIČIN

Mislim da je vrlo pozitivno što naše operativne jedinice sve više proučavaju i u planiranju uzimaju u obzir sve uslove na teritoriji uključivanjem obe komponente u pripremanju planova odbrane. Treba konstatovati da se već danas zna koje preduzeće prestaje sa radom na oglas mobilizacije, koje sužava ili menja svoju proizvodnju, prilagođavajući se potrebama rata itd. Ako naša zdravstvena služba, na primer, već danas u miru ima razrađene planove za rad saniteta u ratu rasprostranjenog na čitavoj teritoriji, to će svakako rasteretiti odgovarajuće službe u operativnoj armiji. I po drugim pitanjima ona će se naslanjati na teritoriju u svim službama u snabdevanju, remontu, zbrinjavanju, obaveštavanju itd.

U planiranim zajedničkim dejstvima već danas moramo usaglasiti i do tančina proigrati naše planove. Za onu prvu etapu svaka

teritorijalna i operativna jedinica mora znati šta, gde, na kom pravcu i mestu koja od njih izvršava kakve zadatke, jer, će to biti garancija da nas ne može ništa iznenaditi i zateći nespremne. Svakako da će biti potrebno potčinjavati pojedine jedinice teritorijalne odbrane jedinicama operativne vojske radi objedinjavanja komande za izvršavanje pojedinih zadataka. Međutim, smatram da bi bilo pogrešno potčinjavati opštinske, sreske, zonske i druge štabove, jer imaju mnogo šire zadatke nego što su dejstva na pojedinim pravcima ili objektima. Takvo potčinjavanje bi, verovatno, narušavalo čitav sistem borbe na čitavoj teritoriji tih štabova.

Dušan SMOLJENOVIC

Jedinice teritorijalne odbrane pokrivaju našu teritoriju i biće uvek blizu eventualnih rejonu borbenih dejstava, tj. budućih ciljeva, ili tamo gde se oni mogu pojaviti (spustiti). Upotreba jedinica teritorijalne odbrane neće zahtevati znatnija grupisanja i pregrupisanja, niti će im biti potrebno više vremena do stupanja u borbu. U tome je i prednost ove komponente oružanih snaga, što je od velikog značaja s obzirom na fizionomiju eventualnog rata. Dakle, iz položaja i opšte uloge jedinica teritorijalne odbrane proizilaze i konkretni borbeni zadaci koji će biti obimni i raznovrsni.

U početnom periodu rata, zadaci jedinica teritorijalne odbrane (kao celine) mogu se razvrstati na dejstva u unutrašnjosti državne teritorije i ona u zahvatu fronta, dok se u daljoj etapi rata (ukoliko agresor prodre u dubinu državne teritorije) njihova upotreba proširuje i na dejstva u pozadini neprijatelja.

U unutrašnjosti državne teritorije, jedinice teritorijalne odbrane imaju velike mogućnosti u borbi protiv taktičkih desanata, a u sadejstvu sa jedinicama operativne armije i partizanskim i protiv operativno-strategijskih desanata. Sem toga, one će učestvovati u zaprečavanju, likvidaciji ubačenih delova, diverzanata itd. Dakle, njihov primarni zadatak biće borba protiv desanata, pa onda diverzanata, drugih ubačenih delova itd.

Izneću jedan primer upotrebe jedinica teritorijalne odbrane u unutrašnjosti teritorije. Ne smatram da je ovaj primer model za upotrebu, ali je poučan i nameće dalja razmišljanja o upotrebi ovih jedinica. Na vežbi su glavne snage sačinjavale jedinice teritorijalne odbrane i civilne zaštite, a u fazi likvidacije desanta sadejstvovali su im i neki delovi operativne armije. Očekivao se vazdušni desant u širem rejonu grada koji se nalazi u dubini državne teritorije. Jedinice teritorijalne odbrane (bataljoni, čete i vodovi, radnički bataljoni i čete, seoske jedinice, protivavionske baterije, izviđački delovi i dr.) i civilne zaštite mobilisane su i posele očekujuće rejone i polazne položaje van grada i na periferiji za 2 do 3 časa. Da su obveznici imali oružje kod kuća, gotovost jedinica za borbu bila bi verovatno — 30 minuta do 1 časa. Raspored jedinica

na široj prostori u okolini grada bio je takav da su glavne snage mogle brzo intervenirati na svakom od nekoliko eventualnih rejonu na kojima se očekivao vazdušni desant. Deo snaga odmah je poseo dominantne položaje na više rejonu na kojima se očekivao desant. Ovaj deo snaga je dejstvovao odmah u početku spuštanja desanta, sprečavao mu širenje, a za to vreme je štab, nakon kraće procene situacije, doneo odluku i pokrenuo glavne snage teritorijalne odbrane i uz pomoć i sadejstvo pristiglih jedinica operativne armije pristupio razbijanju i likvidaciji desanta.

Značajno je uočiti da glavne snage teritorijalne odbrane nisu bile u neposrednom rejonu spuštanja desanta, pa su manje bile pod udarom avijacije i helikoptera, da je deo snaga ipak dejstvovao po desantu u momentu spuštanja i da je po pristizanju delova operativne armije i glavnih snaga teritorijalne odbrane (sa šire prostori grada i opštine) izveden sinhronizovan napad na desant, uz stalno pojačavanje pritiska do konačne likvidacije.

Jedinice teritorijalne odbrane i civilne zaštite, kao i sve druge mere i radnje koje se preduzimaju i koje će se preduzimati u ratu, predstavljaju respektivnu snagu za svakog agresora. Kada se zna da u Jugoslaviji ima preko 500 opština, da svaka od njih ima po nekoliko jedinica teritorijalne odbrane od po nekoliko stotina do nekoliko hiljada ljudi, jasno je da je to ogromna snaga koja predstavlja faktor ne samo odvracanja već odbrane i odmazde za svakoga ko bi napao Jugoslaviju. (Kada govorim o faktoru odvracanja i odbrane imam u vidu i dobro organizovanu, savremeno naoružanu i uvežbanu operativnu armiju.)

U pozadini neprijatelja, dakle, u daljoj etapi rata, jedinice teritorijalne odbrane treba, pre svega, upotrebljavati za aktivna dejstva: napade, prepade, diverzije, zasede, uznemiravanja (lažne napade), vatrene udare, likvidaciju pokušaja stvaranja kvislinške i okupacione vlasti itd. Oblike otpora, načine i vidove dejstava treba stalno usavršavati i obogaćivati novim idejama.

Pridružujem se mišljenju drugova Peričina i Polaka da osnovni načini dejstva jedinica teritorijalne odbrane treba da budu aktivni, zalažući se za stavove koji se zasnivaju na tome da jedinice teritorijalne odbrane napadaju neprijatelja još od granice, a ne da se brane, tj. ne da brane bokove i međuprostore jedinica operativne armije, što se u nas na vežbama dešava.

Mislim da, pre svega, treba napadati one jedinice koje nisu u oklopnim borbenim sredstvima, jedinice za snabdevanje i zbrinjavanje, sredstva vatrene podrške (artiljeriju na VP, rakete, bliže aerodrome i dr.) sredstva veze, komunikacije i dr. Dakle, treba napadati sve što opslužuje, snabdeva i podržava osnovne nosioce napada. Napadati jednovremeno što više ciljeva i objekata. Međutim, uvek se mora imati jasan cilj, šta se želi postići napadom i drugim oblicima borbe i otpora. Za takva borbena dejstva, još u miru treba stvoriti preduslove.

Prema tome, osnovni oblik borbe jedinica teritorijalne odbrane jesu aktivna dejstva kojima treba realizovati jednu od osnovnih ideja taktike teritorijalnog ratovanja, a to je „ogoliti“ oklopne

divizije, pukove i bataljone, dovesti ih u položaj moralne i psihičke nesigurnosti, bez predaha i odmora u takvo stanje da nemaju sredstava za život: goriva, maziva, rezervnih delova, hrane i dr. Sami tenkovi ne mogu prodirati daleko, a još manje su sposobni da drže okupiranu teritoriju i da na njoj organizuju život. Protiv takvih snaga i drugih oklopnih sredstava lakše će se boriti i jedinice operativne armije, partizanske i druge. To ne isključuje i borbu protiv samih tenkova i drugih oklopnih sredstava.

Postoje u nas i drugačija mišljenja čija je suština u tome da se, pre svega, treba spremati i osposobiti za borbu protiv oklopnih snaga agresora, kao nosioca borbenih dejstava i osnovne opasnosti na kopnu, jer ma ko bio agresor, njegov pešak neće na našem tlu, bez tenkova, moći dugo opstati. Čemu ćemo dati prednost, zavisice od naših mogućnosti, karaktera zemljišta i postavljenog cilja.

Upotreba jedinica teritorijalne odbrane u zahvatu fronta nije još dovoljno proučena. Dosta velika širina frontova koje za odbranu dobijaju jedinice operativne armije navodi na to da se jedinice teritorijalne odbrane često postavljaju na prednji kraj odbrane i na odbrambene položaje, najčešće u međuprostore i na bokove. Međutim, ponekad za ovakve stavove i postupke nije razlog samo postojanje širokih frontova, već i nedovoljno shvatanje značaja i uloge jedinica teritorijalne odbrane i uverenja da su one potčinjene operativnoj armiji i da ih ona može upotrebljavati prema svome nahođenju. Slažem se sa mišljenjima da se ne može prihvatiti kao pravilo da jedinice teritorijalne odbrane zatvaraju međuprostore i da brane manje važne pravce.

Ovim ne smatram da treba isključiti mogućnost da jedinice teritorijalne odbrane zatvaraju pojedine pravce ili da brane položaje, ali ako im se već moraju dati takvi zadaci, treba ih za to pripremiti, ojačati, podržati i naoružati sredstvima za protivtenkovsku borbu.

Jedinice teritorijalne odbrane u frontalnoj borbi protiv oklopnih i mehanizovanih snaga agresora mogu, ukoliko nisu adekvatno naoružane i upotrebljene, pretrpeti velike gubitke. Međutim, kada se nađu u pozadini neprijatelja, tj. na teritoriji koju je agresor privremeno okupirao, mogu ne samo vezati za sebe jake snage, već im nanositi i velike gubitke.

Dakle, u zajedničkoj borbi na frontu, upotreba snaga operativne armije i jedinica teritorijalne odbrane mora biti takva da ove druge (naročito na manevarskom zemljištu) što efikasnije izraze svoja dejstva u periodu prodiranja nadmoćnijih snaga agresora i da se sačuva živa sila koja će nastaviti dejstva u pozadini neprijatelja.

Mihajlo VUČINIĆ

U sistemu obučavanja starešina (aktivnih i rezervnih) još nije dovoljno sagledana problematika teritorijalne odbrane, naročito taktički postupci. Mislim da ni u vojnim školama nije u tom pogledu mnogo učinjeno.

Tačno je da jedno vreme u programima naših škola nije bila dovoljno zastupljena problematika teritorijalne odbrane, ali mogu reći da to već sada predstavlja uglavnom prošlost. Jer, sada nema ni jednog taktičkog ili operativnog zadatka u kome se sa svom ozbiljnošću ne tretiraju problemi teritorijalne odbrane, posebno u domenu organizacije, taktike i komandovanja. I u teorijskim materijalima već su ravnopravno — da tako kažem — obrađeni ili će u dogledno vreme biti obrađena sva važnija pitanja i problemi teritorijalne odbrane, naravno u onom obimu koji će biti mogućan. Radi temeljitog proučavanja teritorijalne odbrane, sa svih aspekata, formirana je, u sklopu Više vojne akademije i posebna katedra koja je već razvila veliku aktivnost. Jer, proučavanje problema teritorijalne odbrane nije uslovljeno samo i isključivo potrebama starešina koje će raditi i ratovati u jedinicama teritorijalne odbrane i partizanskim, već i zbog potrebe da i sve starešine JNA ovladaju problemima opštenarodnog odbrambenog rata, posebno taktikom teritorijalnih jedinica. Konačno, niko nam ne garantuje da jedinice operativne armije neće doći u priliku da primenjuju partizansku taktiku, i obrnuto.

Marko PERIČIN

Obuci starešina i vojnih obveznika teritorijalne odbrane treba posvetiti izuzetnu pažnju, s obzirom na to da od onih koji odsluže svoj vojni rok u operativnim jedinicama, za teritorijalnu odbranu ostaje oko 80% ljudi. To govori da moramo razmisliti o tome da nam, možda, više ne odgovaraju sadašnja nastava i obuka, kao i programi u operativnim jedinicama. Naime, ne može za nas u teritorijalnoj odbrani sada biti važnije klasični napad i odbrana od, na primer, dejstva grupe boraca, diverzantske obuke, borbe u noćnim uslovima, napada na naseljeno mesto, itd., s obzirom da će to biti glavni vid borbe za teritorijalnu komponentu.

Po mom mišljenju, moraju se menjati planovi i programi vojnih akademija i škola, a naročito u školama rezervnih oficira, koji moraju biti podređeni onome što smo rekli za obuku vojnih odsluženika.

Treba menjati i politiku u sistemu regrutovanja. Mi već danas nailazimo na prilične teškoće sa rezervnim starešinskim kadrom. Dosadašnji sistem regrutovanja u škole rezervnih oficira odabirao je ljude sa fakultetskim obrazovanjem. Međutim, kad završe fakultete ti ljudi ostaju u većim privrednim i političkim centrima i tu nema problema sa popunom rezervnim kadrom, ali postoji problem u selima i nerazvijenim opštinama. Zato smatram da regrutacija mora računati sa tim problemima i treba za škole rezervnih oficira odabirati više omladinaca i od radnika, traktorista, tj. ljudi koji će se vraćati u sela, u svoje opštine. Posebno podvlačim da treba voditi računa o izboru rezervnih oficira u rejonima gde ima više nacionalnosti.

Kad se radi o studijama i razmatranjima strategije i taktike teritorijalne odbrane, sva naša dosadašnja razmišljanja bila su pretežno orijentisana na onaj deo odbrane koji se odnosi na odbranu do zauzimanja dela naše teritorije. A čini mi se da je upravo najvažnije prevazići to, jer je do sada najmanje istraživana teoretski i u praksi razrađena organizacija i uloga teritorijalne odbrane u uslovima kad je privremeno zauzet deo teritorije. Za ilustraciju ograničiću se samo na diverzije.

U vojnim školama u teoriji i praktičnoj obuci pretežno se razmatraju diverzije na saobraćajne objekte. Međutim, poznato je da su dalekosežnije i neuporedivo većeg značaja diverzije na velike tehničke sisteme. U prošlom ratu nismo imali jedinstveni elektrosistem, a danas ga imamo. Pre 30 godina elektroenergija nije ni približno imala takvu ulogu i značaj kao danas za život i sve privredne i društvene aktivnosti, a time i za odbranu. Ubeđen sam da danas i sutra planske diverzije na elektrosistem mogu imati i strategijski značaj za planove agresora i našu odbranu. Činjenica je da je danas jedinstveni elektrosistem preduslov ne samo za rad industrije i život stanovništva, već i za rad saobraćaja (elektrificirane železnice, vazdušni i pomorski saobraćaj itd.), za potrebe zdravstvene, vatrogasne i drugih službi, RBH-zaštitu, informativno-propagandnu delatnost (štampanje, radio, televiziju), itd.

Činjenica je takođe da je jedinstveni elektrosistem veoma osetljiv na diverzije. Poznato je da ozbiljniji kvarovi na glavnim trafostanicama i u miru uslovljavaju raspadanje sistema u širim rejonima. U ratu to može biti svakodnevna pojava. Pored toga, sistem ima na stotine izvora energije, na hiljade trafostanica, na desetine hiljada kilometara dalekovoda itd., što je veoma teško ili nemoguće obezbediti od diverzija.

Pored elektrosistema tu su i drugi veliki tehnički sistemi koji takođe imaju, za razliku od prošlog rata, neuporedivo veći značaj, mogućnosti i prostor za delovanje teritorijalne odbrane na privremeno zauzetim područjima, a posebno u njihovom obezbeđivanju do dolaska agresora.

Mislim da je zbog toga neophodno prevazići dosadašnju praksu i posvetiti mnogo više pažnje organizaciji i planiranju zadataka teritorijalne odbrane, teorijskim razmatranjima i praktičnoj obuci uz puno angažovanje stručnjaka.

Ovo pitanje povezo bih i sa pripremama na onesposobljavanju objekata i sistema pre zauzimanja nekih teritorija od strane agresora. To činim zbog toga što ovde vidim uzročnu povezanost. Naime, ako sve rušimo i onesposobljavamo prilikom napuštanja jedne teritorije, kakve mogućnosti ostavljamo okupatoru? Ako sve onesposobimo oslobađamo njegove snage za operativna dejstva. S druge strane, postavlja se pitanje koliko bi takvo onesposobljavanje sužavalo prostor delovanja teritorijalne odbrane u pozadini neprijatelja itd. Kod toga moramo imati u vidu da prvi otpori u pozadini

neprijatelja upravo i počinju diverzijama koje imaju veliki značaj u kontinuitetu odbrane i u moralno-političkom pogledu.

Povezano sa ovim, imam u vidu i to da ni savremena proizvodnja, industrijska i druga preduzeća nisu više ono što su nekada bili, tj. kada su bila manje-više samostalna i bez više kooperanata, proizvodila finalne proizvode itd. Danas su podela rada i kooperacija mnogo razvijenije, jer u finalnom proizvodnu učestvuje na stotine preduzeća iz naše i drugih zemalja. Ukoliko bismo stalno onesposobljavali energosistem i komunikacije, okupator ne bi mogao planski organizovati proizvodnju ni kada mu ne bismo osetnije onesposobljavali industrijske kapacitete.

Mirko NOVOVIĆ

Mislim da ovde ima još jedan problem. Ako operativna vojska napusti grad, ostaće naša vlast, jedinice teritorijalne odbrane i civilne zaštite i narod. Taj narod treba da živi, a da bi živeo, mora da radi i u uslovima okupacije. Postavlja se pitanje — koga sada smatrati kolaborantom zato što radi i objektivno gledano od toga rada ima koristi i agresor koji je stacioniran u tom mestu, a mi smo zbog našeg naroda zainteresovani da rade kanalizacija, vodovod, pekare električne centrale i druga preduzeća gde su zaposleni naši ljudi koje nismo mogli da upotrebimo u operativnoj armiji, već smo ih ostavili u pozadini neprijatelja itd. Određeni društveno-politički faktori bi trebalo da zauzmu precizne stavove kako bi pripremili teritorijalnu odbranu, civilnu zaštitu i sve faktore društva i građane u tom smislu da se zna kada, ko, šta i kako treba da radi i pod uslovima privremenog zauzimanja nekih delova naše teritorije.

Ratko KOVAČIĆ

Stalno govorimo o obuci starešinskog kadra za operativne i jedinice teritorijalne odbrane, ali veoma malo razmišljamo o masovnoj obuci stanovništva. Ukoliko se o tome i raspravlja, u praksi se to svodi na zaštitu, a veoma malo je zastupljen borbeni — odbrambeni deo. Ne možemo predvideti sve forme obuke, ali je činjenica da veći deo stanovništva treba da zna određene stvari borbenog karaktera, čak i izvan onoga što daje redovna obuka. Tek ako masa ljudi stekne mnogo makar i sitnih znanja možemo govoriti o tome da je saznanje o mogućnosti uspešne odbrane prodrlo u široke slojeve stanovništva.

Međutim, ako pitate veći broj ljudi o koncepciji, još im je mnogo stvari maglovito i nejasno, odnosno, manje znaju svoje neposredne dužnosti, posebno kada nisu raspoređeni u oružane snage. Masovnom obukom nismo prodrli u sve pore društva, jer ih još zadržavamo u određenim institucijama i klasičnim oblicima.

Neke tvrdnje da su ljudi pomalo alergični ako im se daju vojna znanja, nisu uopšte tačna. Ako se obuka vešto i stručno sprovodi, može veoma da zainteresuje ljude i da postane ogromna snaga i moralno-politički faktor u pripremi zemlje za odbranu.

Mihajlo VUČINIĆ

Sledeća grupa pitanja o kojima bi trebalo da porazgovaramo je sistem rukovođenja teritorijalnom odbranom. Redakcija „Vojnog dela” je dužna da svojim čitaocima razjasni pitanja koja su u vezi sa ovim problemima postavili, ili da podstakne širu diskusiju o njima. Ima mišljenja da je sistem rukovođenja složen, da u bazi ima veliki broj organa sa neraščišćenim i nefiksiranim dužnostima i pravima, da ima paralelizma itd. Ima različitih rešenja u pojedinim republikama, korisnih inicijativa, iskustava itd., što je sve od interesa za svestrano sagledavanje problema u daljem razvoju sistema rukovođenja.

Dr Milan VUČINIĆ

Osnovna rešenja o rukovođenju teritorijalnom odbranom data su u Zakonu o narodnoj odbrani. Prema tim rešenjima postoje jasna ideja i koncept. Pošto je taj sistem izražen kroz odredbe javnog akta kakav predstavlja Zakon, nema potrebe da se on sada ovde izlaže. Umesto toga, korisno bi bilo ukazati na izvesne nedorečenosti u Zakonu, kao i na neka pitanja koja nisu regulisana, a od značaja su za rukovođenje. I nedorečenosti o kojima će biti reči, kao i neregulisana pitanja, imaju neposredan značaj za rukovođenje teritorijalnom odbranom, naročito u pogledu uticaja na njen razvoj.

Prethodno bih dao osvrt na neka načela o oružanim snagama u Zakonu, koja su temelj za koncept sistema rukovođenja oružanim snagama u celini, pa i teritorijalnom odbranom. Ako se ova načela imaju u vidu, pitanja na koja se ukazuje nameću se sama svojom logikom.

Od osnovnih načela o oružanim snagama zemlje na kojima se temelje i rešenja o rukovođenju oružanim snagama, za ovu priliku, mogli bismo izdvojiti sledeća:

1. Oružane snage Jugoslavije su *jedinstvene*: „Oružane snage Jugoslavije čine jedinstvenu celinu, a organizuju se u formacije JNA i teritorijalne odbrane” (tač. 3 Uvodnih načela Zakona o narodnoj odbrani).

2. Pripreme oružanih snaga, kao dela sistema narodne odbrane treba da *imaju jedinstvenu osnovu* kao i pripreme drugih faktora. „Pripreme društveno-političkih zajednica u oblasti narodne odbrane zasnivaju se na jedinstvenoj koncepciji opštenarodne odbrane, a organizuju se i planiraju prema jedinstvenim osnovama planova i pripremnih mera za odbranu zemlje” (čl. 3 Zakona).

3. Oružane snage Jugoslavije imaju *jedinstven cilj*: „Oružane snage Jugoslavije obezbeđuju suverenitet, ustavni poredak, nepovredivost i celokupnost teritorije Jugoslavije i izvršavaju zadatke koji proističu iz međunarodnih obaveza zemlje u odbrani mira i bezbednosti u svetu” (čl. 4 Zakona).

4. *Jedinstvena je komanda* nad svim oružanim snagama zemlje: „Predsednik Republike je vrhovni komandant oružanih snaga Jugoslavije” (čl. 32 Zakona).

„Predsednik Republike, na predlog republičkog, odnosno pokrajinskog izvršnog veća, imenuje i razrešava dužnosti komandanta republičkog, odnosno pokrajinskog štaba narodne odbrane” (čl. 34 Zakona).

5. *Teritorijalna odbrana predstavlja jedinstven sistem* na celom području zemlje: „Teritorijalna odbrana organizuje se po jedinstvenim načelima na teritoriji cele zemlje” (čl. 12 Zakona).

„Vrhovni komandant oružanih snaga propisuje osnovna operativno-taktička pravila za teritorijalnu odbranu” (čl. 35 Zakona), a Državni sekretarijat za narodnu odbranu „izdaje stručna uputstva o organizaciji i načinu upotrebe jedinica teritorijalne odbrane” i „izdaje stručna i tehnička uputstva o načinu nabavljanja, čuvanja, održavanja, evidentiranja i kontrole predmeta naoružanja jedinica teritorijalne odbrane” (čl. 40 Zakona).

Navedena načela su dovoljna da se jasno uoči osnovni koncept o oružanim snagama Jugoslavije kao delu sistema narodne odbrane zemlje. Ona su u funkciji načela o jedinstvu odbrambenog sistema uopšte i oružanih snaga posebno. Priroda i funkcija oružanih snaga su razlozi što su jače naglašena načela o organizaciono-operativnom jedinstvu.

S obzirom na ovu okolnost, a imajući u vidu i ostale odredbe Zakona koje se odnose na oružane snage, posebno Zakona o vojnoj obavezi, mora se ukazati na potrebu regulisanja još nekih pitanja, kako bi se stvorio kompleksan pravni osnov za adekvatno organizovanje sistema rukovođenja kojim bi se mogla realizovati istaknuta načela.

Od pitanja koja bi trebalo regulisati mogu se istaći sledeća:

1. Nadležnost za utvrđivanje osnovnog plana razvoja oružanih snaga zemlje.

Potreba za regulisanjem tog zadatka proizilazi iz načela Zakona o narodnoj odbrani da se pripreme planiraju i organizuju prema jedinstvenim osnovama planova i pripremnihi mera za odbranu zemlje. Zakonom nije utvrđeno koji je organ nadležan da ustanovljava ove osnove kada su u pitanju pripreme oružanih snaga zemlje. Na tim osnovama, jedinstvenim za celu zemlju, treba da se zasniva organizovanje i planiranje odbrambenih priprema oružanih snaga.

Tako utvrđene osnove predstavljaju obavezu za sve zakonom utvrđene faktore da svoje pripreme zasnivaju na njima. Ono što se predvidi jedinstvenim osnovama — to je minimum obavezanih mera.

Zakonom se propisuju obaveze užih društveno-političkih zajednica da organizuju jedinice teritorijalne odbrane i prema planu širih društveno-političkih zajednica. Budući da se Zakonom ne utvrđuje koji savezni organ donosi jedinstvene osnove planova i pripremnih mera kada su u pitanju oružane snage, postavlja se pitanje šta služi kao jedinstvena osnova za razvoj snaga teritorijalne odbrane koje obrazuju republike i pokrajine.

Propis Zakona kojim se predviđa da Vrhovna komanda oružanih snaga preko republičkih štabova za narodnu odbranu rukovodi teritorijalnom odbranom kao sastavnim delom oružanih snaga nedovoljan je jer se radi o rukovođenju u ratu, a ne o razvoju i pripremama u miru, pošto se Vrhovna komanda prema sadašnjem rešenju, obrazuje samo u ratu. Potrebno je stvoriti uslove da odgovarajući organ može da organizovano, sistematski i planski utiče na razvoj oružanih snaga zemlje i u toku mira.

Mihajlo VUČINIĆ

Koji bi to organ trebalo da čini?

Dr Milan VUČINIĆ

Mišljenja sam da bi jedinstvene osnove planova i pripremnih mera za oružane snage zemlje trebalo da utvrđuje Vrhovni komandant na osnovama politike o odbrani zemlje. Da bi to mogao činiti potrebno je da se konstituiše odgovarajući organ koji bi pripremao i realizovao ove osnove u skladu sa smernicama Vrhovnog komandanta. Taj organ bi se mogao organizovati kao Vrhovna komanda oružanih snaga zemlje i funkcionisao bi i u miru i u ratu. Njegov naziv bi mogao da bude: „Vrhovna komanda oružanih snaga SFRJ”.

Drugo rešenje bi moglo da bude da se obrazuje poseban savezni štab narodne odbrane koji bi u odnosu na štabove republika imao položaj kakav republički štab ima prema štabu opštine. Međutim, s obzirom na istaknuta načela o jedinstvu oružanih snaga zemlje, ovakvo rešenje se ne bi moglo smatrati optimalnim.

Mislim da je ustanovljenje Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ kao stalnog organa federacije nužna pretpostavka funkcije Vrhovnog komandanta. Vrhovni komandant bi se mogao neposredno baviti poslovima oružanih snaga zemlje preko Vrhovne komande u meri koja se opredeljuje nadležnošću federacije u oblasti oružanih snaga. Zbog takve funkcije, Vrhovnu komandu bi trebalo zakonom uvesti kao poseban organ federacije i odrediti joj delokrug tako da može obezbediti realizaciju politike Savezne skupštine i smernica Saveta narodne odbrane Jugoslavije i Vrhovnog komandanta u pogledu razvoja oružanih snaga u miru i ostvariti komandovanje Vrhovnog komandanta nad njima u ratu i miru. Prema sadašnjem stanju stvari, Vrhovni komandant oružanih snaga svoju funkciju u pogledu razvoja može ne-

posredno ostvariti samo u odnosu na JNA, iako se prema slovu i duhu Ustava SFRJ njegova funkcija proteže na sve oružane snage zemlje u ratu i miru. U odnosu na teritorijalnu odbranu Vrhovni komandant ne može, pravno gledajući, da ostvari svoju funkciju u pogledu njenog razvoja. Usled toga, on bi mogao samo da komanduje onim snagama teritorijalne odbrane koje su obrazovane odlukama republike, pokrajina i opština ali, pravno gledajući, ne bi mogao da utiče na njihov razvoj. Ovako stanje ukazuje da postoji problem usklađivanja planova razvoja JNA i teritorijalne odbrane kao sastavnih delova jedinstvenog sistema oružanih snaga zemlje.

Ako oružane snage Jugoslavije predstavljaju jedinstvenu celinu, ta bi jedinstvenost morala biti izražena i kroz usklađen mirnodopski razvoj, a to je nužna pretpostavka za ostvarivanje njihovog zajedničkog cilja. Bez jedinstvenih osnova razvoja oružanih snaga, ovaj cilj neće se postići ni već utvrđenim rešenjima o tome da Vrhovni komandant piše operativno-taktička pravila za teritorijalnu odbranu, da imenuje komandante republičkih i pokrajinskih štabova narodne odbrane, niti, pak, nadležnošću DSNO u odnosu na teritorijalnu odbranu (izrada stručnih uputstava). Prenosjenje u nadležnost jednog organa federacije poslova kojima se omogućuje potpuna funkcija Vrhovnog komandanta oružanih snaga zemlje, značilo bi mogućnost da se DSNO rastereti znatnog dela poslova koje sada vrši u odnosu na oružane snage. DSNO bi mogao da ostane u funkciji saveznog organa uprave za poslove narodne odbrane iz nadležnosti federacije, dok bi se težište poslova iz oblasti oružanih snaga prenelo na Vrhovnu komandu.

U vezi sa ovim postavlja se pitanje da li treba pri takvom rešenju da i dalje postoji državni ili savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Ovo pitanje se postavlja ne samo zbog toga što bi obrazovanjem Vrhovne komande u miru poslovi oružanih snaga prešli u njenu nadležnost, nego i što federacija nije više isključivo nadležna za poslove narodne odbrane, a ni uprava u ovoj oblasti nije više samo u nadležnosti federacije. Kao što je poznato, sve društveno-političke zajednice su prema Zakonu o narodnoj odbrani obavezne da obrazuju svoje organe uprave za poslove narodne odbrane. S druge strane, Ustav SFRJ (čl. 233), kao uslov za obrazovanje državnog sekretarijata, propisuje da treba da bude u pitanju grana uprave u isključivoj nadležnosti federacije. A pošto uprava u oblasti narodne odbrane nije više u isključivoj nadležnosti federacije, ne postoji više osnovni uslov za obrazovanje državnog sekretarijata za narodnu odbranu.

Problem obuke ljudstva za potrebe teritorijalne odbrane. Razvoj teritorijalne odbrane pretpostavlja postojanje odgovarajućeg sistema osnovnog i dopunskog osposobljavanja vojničkog i starešinskog sastava za potrebe teritorijalne odbrane, kao i odgovarajućeg sistema regrutovanja. Ova pitanja nisu rešena sadašnjim propisima.

Sigurno da nije sporno da osnovno osposobljavanje vojnika i starešina za potrebe teritorijalne odbrane treba da organizuje

federacija, ali treba utvrditi tu obavezu federacije i ustanoviti nadležnost njenog organa u ovom pogledu, kao i prava i dužnosti republika, pokrajina i opština u tom pitanju kao organizatora teritorijalne odbrane.

Ni u pogledu dopunske obuke nije jasno utvrđena uloga JNA.

Treba ukazati na to da nije adekvatno rešena ni nadležnost u pogledu utvrđivanja programa dopunske obuke. Tako program obuke za teritorijalnu odbranu utvrđuju republike samostalno bez bilo kakvog orijentacionog programa. Dok je DSNO nadležan za izradu orijentacionog programa kada je u pitanju obuka za odbranu i zaštitu u školama i fakultetima, izostala je njegova obaveza da ovakav program postavlja za potrebe teritorijalne odbrane. Isto tako je i u Zakonu o vojnoj obavezi zanemarena potreba obuke rezervnih starešina kroz Savez rezervnih vojnih starešina kada je u pitanju teritorijalna odbrana. Tim zakonom se propisuje obaveza rezervnih starešina da učestvuju u vojnostručnoj obuci koja se izvodi po planu nadležne komande JNA kroz program Saveza rezervnih vojnih starešina, ali takva obaveza ne postoji kada je u pitanju nastava po programu štabova narodne odbrane.

Regrutovanje za potrebe teritorijalne odbrane treba, takođe, uskladiti sa planom razvoja teritorijalne odbrane i adekvatno utvrditi nadležnost i postupak u ovom pitanju.

Odnosi u teritorijalnoj odbrani. Propisi Zakona o narodnoj odbrani koji se odnose na teritorijalnu odbranu znače uvođenje u život nove organizacije kao trajnog dela oružanih snaga. Pošto se radi o organizaciji trajne prirode (ona postoji i u ratu i u miru), neophodno je ustanoviti pravne osnove kojima će se regulisati odnosi u teritorijalnoj odbrani. Propisi o JNA bi se mogli primenjivati samo po analogiji, a neizvesno je da li se mogu izravno primenjivati propisi koji su utemeljeni za radne odnose. Ovo pitanje se može smatrati i aktuelnim zbog toga što su već obrazovani štabovi i oni funkcionišu, a pored toga, dolazi i do aktiviranja jedinica teritorijalne odbrane. Već su poznati mnogi slučajevi kada je trebalo primeniti propise radi regulisanja ovih odnosa, ali se nije znalo koji to propisi važe za odnose u teritorijalnoj odbrani. Naročito je interesantan položaj komandanata koji nisu na ovim poslovima kao na svom redovnom zanimanju. Moralo bi se doreći odgovarajućim propisom šta je zakonodavac namerao kada je utvrdio da štabovi rukovode teritorijalnom odbranom i civilnom zaštitom. Nije li u pitanju neko novo rešenje o štabovima kao kolektivnim organima rukovođenja? Da li je položaj komandanta takvog štaba analogan položaju komandanta armije, ili je to poseban položaj prema kome komandant ostvaruje odluke i stavove štaba? Da li on komanduje po svojoj odluci ili sprovodi odluke štaba?

Potrebno je rešiti i pitanje pravosudne nadležnosti u odnosu na teritorijalnu odbranu.

Statusna pitanja starešina teritorijalne odbrane treba rešiti i to kompleksno — od proizvođenja, pozivanja na vojnu vežbu, ocenjivanja, predlaganja za unapređenje itd.

Kriterijumi za raspored vojnih obveznika u oružane snage, a u okviru ovih, kriterijumi za raspored u JNA i teritorijalnu odbranu, trebalo bi da budu jedinstveni za celu zemlju, a oni sada ne postoje. U vezi sa ovim trebalo bi razmotriti i rešiti pitanje prioriteta vojne obaveze u odnosu na druge Zakonom utvrđene obaveze građana.

Navedena pitanja, s obzirom na njihovo mesto u kontekstu problema rukovođenja oružanim snagama, a i na njihovu prirodu, treba da budu regulisana na jedinstven način kako bi bila u skladu sa osnovnim idejnim konceptom o oružanim snagama zemlje.

Dušan SMOLJENović

Ovde su pokrenuta pitanja koja bi se mogla smatrati fundamentalnim. Koji bi bio put njihovog regulisanja?

Dr Milan VUČINIĆ

S obzirom na prirodu pokrenutih pitanja ona moraju biti regulisana kao *sistemska*, a to znači zakonom.

Mihajlo VUČINIĆ

Pošto se ova pitanja pokreću u vreme kada je u toku priprema za noveliranje Zakona o JNA, ta okolnost se može koristiti kao prilika za njihovo regulisanje.

Dr Milan VUČINIĆ

S obzirom na to što se materija o teritorijalnoj odbrani nalazi delimično regulisana u dva odvojena zakona — u Zakonu o narodnoj odbrani i Zakonu o vojnoj obavezi, a pošto postoje pitanja koja još treba regulisati, postavlja se pitanje u kom bi se to zakonskom tekstu moglo učiniti — da li da se dopunjuje jedan od pomenutih zakona ili da se to učini u posebnom zakonu. Smatram da bi svu materiju o teritorijalnoj odbrani trebalo dati u jednom tekstu. Ovo rešenje bi trebalo uzeti bez alternative, ali se sada postavlja naredno pitanje: da li doneti poseban zakon o teritorijalnoj odbrani ili tu materiju regulisati u jednom zakonu zajedno sa materijom o JNA? Pošto trećeg rešenja ne bi moglo da bude, trebalo bi razmotriti ovu alternativu.

Načela o jedinstvu oružanih snaga zemlje koja sadrži Zakon o narodnoj odbrani, kao i sama priroda oružanih snaga (s obzirom na ustrojstvo, način dejstva, način popune, opremanje, naoružavanje, obuku, vaspitanje, stepen sadejstva između JNA i teritorijalne odbrane koji se pretpostavlja i nužno traži prema našoj koncepciji o upotrebi oružanih snaga, potreba postojanja jedin-

stvenih osnova njihovog razvoja), pokazuju da se radi o jedinstvenom oružanom sistemu i to jedinstvenom ne samo po opštem cilju nego i po strukturi, po celokupnoj prirodi. Okolnost što u rukovođenju teritorijalne odbrane učestvuju sve društveno-političke zajednice ne narušava to jedinstvo oružanog sistema zemlje. Nužna pretpostavka obezbeđenja jedinstva sistema jeste jedinstveno regulisanje osnovnih pitanja od značaja za rukovođenje teritorijalnom odbranom. Taj sistem treba da se temelji na jedinstvenim osnovama i da funkcioniše po jedinstvenom konceptu. Njegovi osnovni segmenti — JNA i teritorijalna odbrana, imaju mnogo sprega koje su najneposrednije izražene. Njihove posebnosti se ispoljavaju u mnogo manjem broju fakata od onih koji su u sprezi.

Ovakva konceptijska i organizaciono-operativna sprega između JNA i teritorijalne odbrane upućuje na pouzdan zaključak da je najispravniji postupak pri zakonodavnom regulisanju materije teritorijalne odbrane i noveliranja Zakona o JNA da se za oružane snage zemlje donese jedinstven zakon koji bi mogao imati ime: „Zakon o oružanim snagama SFRJ”.

Dušan SMOLJENović

Šta bi u tom slučaju bilo sa Zakonom o vojnoj obavezi?

Dr Milan VUČINIĆ

Ako bi se tako postupilo, u tom jedinstvenom zakonu mogla bi se sabrati sva materija o oružanim snagama zemlje ukoliko je za nju nadležna federacija, što znači da bi se u njega „prenela” materija o oružanim snagama koji sadrži Zakon o narodnoj odbrani i celokupna materija Zakona o vojnoj obavezi. Usled ovoga prestala bi potreba za postojanjem posebnog Zakona o vojnoj obavezi, a u Zakonu o narodnoj odbrani ostale bi odredbe o oružanim snagama u meri koja je nužna s obzirom na opštiju prirodu ovog Zakona.

Velimir KNEŽEVIĆ

Ja ću se zadržati na jedinstvu rukovođenja, jer baš ono, u prvom redu, obezbeđuje jedinstvo oružanih snaga, a to znači njihovu efikasnost i optimalnu upotrebu.

Rukovođenje uopšte, a posebno jedinstvenost u oružanim snagama, najizrazitije se izražava kroz tri posebna pitanja: idejno jedinstvo, rukovodeće institucije i organe (komande, štabove i drugo) i jedinstvenu organizaciju veza koja tehnički povezuje sve te institucije rukovođenja u jedinstveni kompleks.

Idejno jedinstvo, a to znači jedinstvo pogleda i mišljenja u organizaciji, upotrebi i načinu dejstva oružanih snaga u operativ-

nom i taktičkom okviru je bitno za sigurno i efikasno rukovođenje. Ukoliko je ostvareno idejno jedinstvo i, naročito, ako ga je starešinski kadar usvojio i u praksi ume da primenjuje, onda je postignut prvi uslov i za jedinstvo akcije.

Obrađena koncepcija opštenarodne odbrane je dala doktrinarnu osnovu idejnog jedinstva. Međutim, ona je dala krupna, globalna rešenja, koja zahvataju strategijski i donekle operativni nivo opštenarodne odbrane. Idejno jedinstvo traži da svaka komanda, od čete do armije, i svaki starešina, pa i onaj najniži, u okviru svoje funkcije, jedinstveno postupaju, da ima ista gledanja na borbene postupke. To znači da na osnovu globalne (operativne i strategijske) koncepcije treba usaglasiti i taktička rešenja i na taj način obezbediti kompleksnu koncepciju na svim nivoima. Radi toga, sada se radi na usklađivanju pravila rodova i službi, organizacije i formacije jedinica, adekvatnoj, savremenoj opremi i naoružanju, pozadinskom obezbeđenju itd. Tek nakon usaglašavanja i usklađivanja svih pitanja, naša taktika, formacije itd. će postati siguran i optimalni instrument koncepcije opštenarodne odbrane.

Ovo je sigurno osnovni zadatak kada se govori o idejnom jedinstvu rukovođenja, ali odmah se postavlja pitanje — kako to jedinstvo da postane i sastavni deo našeg mišljenja, akcije, zapravo, rukovođenja u praksi. U našim uslovima, posebno zbog velikog broja različitih komandi, štabova, profila i sposobnosti starešina, nedovoljno je samo u teoriji izučiti koncepciju. Pored teornog usvajanja koncepciju treba praktično oživeti. To se najviše može zajedničkim radom u praksi rukovođenja, naročito usmeravanjem obuke jedinica, vežbi, razradom i planiranjem raznih pitanja, a u ratu i kroz sam proces borbenih dejstava. Idejno jedinstvo, kako starešina iz operativne, tako i teritorijalne vojske i njihov međusobno se najbolje izgrađuje u neposrednoj povezanosti i stalnom kontaktu, a to znači u praksi. Znači, doktrinarno jedinstvo starešinskog sastava i njegovo adekvatno snalaženje i jedinstveno ponašanje treba uvežbavati i osposobljavati. Tek tada ono prekoračuje teorni stepen i postaje stvarna snaga u praksi rukovođenja. U tom smislu treba još više napora i upornosti, usmeravanja obuke i praktičnog rukovođenja, nakon čega će se i mali sastavi, male jedinice (čete, bataljoni, odredi itd.) brže opsobobiti za postupanje u duhu koncepcije.

Ovde sam isticao taktiku i usaglašavanje koncepcije dejstva malih sastava, jedinica, rodova — službi i njihovih zvaničnih pravila, jer je to neobično važno, a tu se baš, izgleda, zaostaje.

Za rukovođenje masovnim oružanim snagama i drugim poslovima narodne odbrane stvoreni su i odgovarajući mehanizmi i institucije. Ranija organizacija i struktura rukovođenja operativnom vojskom u vidu komandi je ostala, ili se nešto izmenila. Isto tako ostali su sekretarijati narodne odbrane. Međutim, masovna teritorijalna vojska je donela sasvim novu organizaciju rukovodećih organa, tj. štabova, sa posebnom ulogom i mestom. Tako, gledajući celinu, imamo tri vertikalne linije rukovođenja narodnom

odbranom, koje su povezane i dobro sarađuju, ali su paralelno organizovane i samostalno funkcionišu. Ovakva organizacija rukovođenja je proizašla iz odgovarajuće organizacije sistema narodne odbrane u celini i unela je novine u odnose, kako između ovih paralelnih institucija rukovođenja, tako i novom mestu i ulozi društveno-političkih zajednica prema narodnoj odbrani. Zapravo, teritorijalnom vojskom rukovode društveno-političke zajednice, a to traži i odgovarajuća rešenja i metode na planu obezbeđenja jedinstva upotrebe oružanih snaga i efikasnosti rukovođenja njima.

Kao što je već rečeno, sve tri linije rukovođenja nisu u odnosu subordinacije i da bi se izbegli nesporazumi i nesuglasice, neophodno je dalje još više i preciznije konkretizovati njihove međusobne odnose, nadležnosti i kompetencije u raznim uslovima. Precizna i na celoj dubini usklađivanja su u toku, i sigurno je da sva pitanja do kraja nisu mogla biti završena. Zbog toga se sadašnjoj praksi povremeno probijaju problemi koji traže da se rešavaju.

Kada se postavi pitanje jedinstva rukovođenja, onda se ono najpre pojavljuje na relaciji operativna-teritorijalna vojska. Obe komponente egzistiraju kao samostalne, ali odnosi rukovođenja se prema uslovima i situaciji različito rešavaju, kako bi se obezbedilo jedinstvo oružanih snaga. U našoj ranijoj organizaciji isto tako su postojale teritorijalne komande, ali sa drugačijom ulogom, bile su potčinjene, u svakom pogledu, odgovarajućim operativnim komandama. S obzirom da je sada teritorijalna vojska masovna, sa velikim brojem različitih i sitnih jedinica, da pokriva od početka do kraja rata sve delove naše zemlje, da je nezavisno od mesta agresije, stanja i linije fronta teritorijalno vezana, to je i njena načelna samostalnost u odnosu na operativnu vojsku, zapravo vezanost za rukovodstvo društveno-političkih zajednica — normalna. Međutim, kada se nađe u prostoru borbenih dejstava operativnih jedinica, ona se po zadatku integriše u njen borbeni poredak, a u pogledu rukovođenja se potčinjava komandi jedinice operativne vojske. Na ovaj način se obezbeđuje jedinstvo upotrebe, a time i efikasnost oružanih snaga u celini.

Ovde treba precizirati da li se i štabovi narodne odbrane u ovom slučaju potčinjavaju odgovarajućim komandama operativne vojske. Smatram, da ukoliko potrebe potpune i bolje organizacije komandovanja na frontu to zahtevaju, štabovi narodne odbrane mogu se koristiti isto kao i jedinice teritorijalne odbrane tj. potčinjati komandama operativne vojske. Zavisno od veličine, odnosa, razmera i relacija mogu se uključiti u opštu organizaciju komandovanja na frontu, u zahvatu borbenih dejstava, koja organizuje operativna komanda. Pomeranjem linije fronta, ovi štabovi se oslobađaju i nastavljaju rukovođenje u svom normalnom odnosu. Ovo ne znači da sve štabove i uvek treba prepotčinjavati, već kada potrebe traže i kada se u zahvatu fronta i njegove efikasnosti sve njemu podređuje.

Problem objedinjavanja institucija i na toj osnovi obezbeđenja jedinstva rukovođenja se, možda, nešto ozbiljnije postavlja unutar same teritorijalne odbrane. Na prvi pogled izgleda da je broj ovih institucija predimenzioniran i ne samo po broju rukovodećih stepena u vertikali već isto tako kada se ovo pitanje razmatra samo u jednoj instanci. Postavlja se pitanje: koliko su ovakav sistem i ovakva organizacija opravdani? Danas, na nivou opštine, pored skupštine opštine, imamo tri samostalne institucije koje se isključivo bave pitanjima narodne odbrane, i to: savet narodne odbrane, sekretarijat i štab narodne odbrane. To je isto tako na celoj vertikali i na svim lestvicama.

Pored toga, postoje i razni organi pri društveno-političkim organizacijama, SKJ, SSRN, omladini i drugim, koje se isto tako bave pitanjima narodne odbrane. Tako razvijen kompleks organa neosporno utiče na operativnost rukovođenja, i zato se, prirodno, nameću razna pitanja, počev od potrebe integrisanja svih institucija rukovođenja opštenarodnom odbranom u društveno-političkim zajednicama, pa do objedinjavanja, možda, samo pojedinačnih delova, ili čak i ukidanja nekih delova.

Ako bi se ograničili isključivo na izolovano posmatranje jedinstva rukovođenja, onda je izvesno da se ono može ostvarivati i u postojećoj organizaciji, bez integrisanja institucija. Savet narodne odbrane, u prvom redu, ostvaruje baš tu ulogu. Kao što je poznato, savet nije stalni već organ u kome se povremeno okupljaju predstavnici svih odgovornih faktora u opštini. Njegova uloga, u odnosu na ostale organe, štab i sekretarijat narodne odbrane, nije u položaju subordinacije, već ovi funkcionišu samostalno. Isto tako, savet nije operativni organ koji naređuje i sprovodi odluke, već više savetodavno usmeravajući i koordinacioni organ skupštine opštine. Savet raspravlja i dograđuje, a skupština donosi odluku, koju štab, odnosno sekretarijat dalje realizuje i sprovodi. Na taj način kroz savet se obezbeđuje kako jedinstvo, tako i celishodnost i realnost odluka. Pored toga, ovaj metod obezbeđuje i bolju realizaciju samih odluka. Zato je nezamenjiva uloga saveta u ovakvoj organizaciji rukovođenja.

Na drugoj strani, takva organizacija i metod traže puno vremena, posebne mere i postupke koji su mogući u mirnodopskim, a mnogo ređi u ratnim uslovima. U borbenim situacijama, pa i ratu uopšte, kada operativnost u donošenju većine odluka ima primarni značaj, najčešće se ne može čekati na usaglašavanje, jer svako zakašnjenje može imati krupne posledice i zato se mora tražiti brži, neposredniji put za donošenje odluka i rukovođenje uopšte. Sigurno, da bi se bolje jedinstvo i operativnost obezbedili, kada bi svi organi rukovođenja u poslovima narodne odbrane na nivou društveno-političke zajednice bili objedinjeni u jedinstvenu instituciju. Na taj način skupština opštine bi imala jedan organ, jednu vezu za sva pitanja rukovođenja narodnom odbranom. U takvoj integraciji savet bi činio onaj uži rukovodeći deo, koji bi davao osnove i nosio celokupnu odgovornost za odluke. Dosadašnji štab i sekretarijat bi sačinjavali organske delove ove institucije koji

obrađuju i neposredno obezbeđuju sprovođenje odluka. Institucija ovakvog sastava bila bi kompletna i sposobna za samostalan rad i veću autonomiju čak i u odnosu na samu skupštinu, jer u savetu je predsednik skupštine, svi faktori društvenih organizacija pa i predstavnik vojnog okruga.

Ovde se postavlja i pitanje saveta narodne odbrane u ratu. Savet bi tada verovatno bio stalno na okupu i to bi svim članovima bio osnovni zadatak. Prema tome, savet bi se mogao prevesti u stalni organ, gde bi funkcionisao u okviru jedinstvene institucije. Svakako ovo treba do kraja izučiti i, možda, joj dati takvu ulogu, pošto bi kompetencije takve institucije mogle biti drukčije. U mirnodopskim uslovima savet bi mogao ostati kao povremeni i savetodavni organ skupštine, dok bi se štab teritorijalne odbrane, a i sekretarijat narodne odbrane mogli odmah objediniti. Na taj način bi se unapredilo sadašnje stanje i pripremili uslovi za punu integraciju u ratu. Pored ostalog, ovo rešenje ima opravdanja i sa stanovišta ekonomičnosti u kadrovima i racionalnosti uopšte.

Prelazim na treće pitanje: tehnička povezanost institucija rukovođenja narodnom odbranom.

Povezivanje brojnih organa rukovođenja unutar svake komponente oružanih snaga, kao i njih međusobno, te sa društveno-političkim zajednicama, posebno je ozbiljan problem. Da bi se na tom planu našla odgovarajuća rešenja, mora se takođe, poći od zahteva opštenarodne odbrane i usvojene koncepcije rukovođenja. Iako se radi više o tehničkom problemu, veze treba najozbiljnije shvatiti, jer od njih zavisi mogućnost funkcionisanja celog kompleksa rukovođenja odbranom. Zato sva dosadašnja rešenja treba do kraja ispitati i na bazi naših realnih mogućnosti, savremenih uslova i zahteva, obezbediti što potpunije usaglašavanje sa potrebama koje postavlja koncepcija opštenarodne odbrane.

Pri razmatranju veza, neophodno je najpre do kraja raščistiti celu organizaciju rukovođenja opštenarodnom odbranom i utvrditi sistem rukovodećih institucija, njihovu povezanost i odnose i tek onda prići određivanju najadekvatnije organizacije veza, te obezbediti odgovarajuće vrste i tipove sredstava i opreme. Tek nakon tih prethodnih radnji može se prići izučavanju i pronalaženju najboljih rešenja tehničke organizacije centara, linija, stanica i njihove pokretljivosti koja će odgovarati sigurnoj i trajnoj vezi.

U traženju adekvatnih rešenja važno je osloboditi se konzervatizma i vezanosti za postojeća rešenja, ali isto tako ne ići u nerealni radikalizam, tražeći rešenja i tehniku koju nemamo. U traženju odgovarajućih rešenja po vezi, uvek imati u vidu da ćemo voditi dugotrajan rat u posebnim uslovima i na sopstvenoj teritoriji. Ako se orijentišemo na uslove i potrebe početne faze rata, ta rešenja mogu biti tehnički i organizaciono vrlo dobra. Međutim, ova faza rata je relativno kratka, a naš koncept odbrane je zasnovan na dugotrajnom ratu.

U svakom slučaju, pitanje veza bi se moralo kompleksno sagledavati i jednovremeno rešavati, polazeći od narodne odbrane kao celovitog fenomena. Ovde se posebno ističe tehnički faktor (ure-

daji i sredstva veze), koji imperativno traže jedinstveno rešavanje, polazeći od jedinstvenog rukovođenja oružanim snagama i narodnom odbranom u celini.

Mihajlo VUČINIĆ

Kad je reč o savetima narodne odbrane, mislim da moramo uočiti ulogu užih društveno-političkih zajednica i posebno, poziciju opštine kao osnovne ćelije našeg samoupravnog društva i u poslovima narodne odbrane. Zakonom o narodnoj odbrani predviđeno je da opštine i republike (pokrajine), radi organizovanja priprema za odbranu zemlje i staranja o sprovođenju odluka, mogu da obrazuju savete narodne odbrane. To znači da društveno-političke zajednice to mogu, ali ne moraju da čine, što je njihovo suvereno, samoupravno pravo. Novim Zakonom o narodnoj odbrani to je postavljeno na fakultativnu osnovu, za razliku od ranijeg zakona kojim su se sve društveno-političke zajednice obavezivale da formiraju savete narodne odbrane. Mislim da se novim Zakonom želela i ovom prilikom naglasiti samoupravna prava društveno-političkih zajednica (opština posebno), tj. da on pruži veće mogućnosti za samoorganizovanje, inicijativu, prilagođavanje konkretnim uslovima pojedinih regiona itd.

Međutim, drukčija je situacija sa Svetom narodne odbrane Jugoslavije. Ustavom je utvrđeno da je on organ federacije, a Zakonom o narodnoj odbrani predviđa se dužnost da, uz ostale organe federacije, ostvaruje i sprovodi utvrđenu politiku Savezne skupštine u oblasti narodne odbrane.

Nas posebno ovde interesuje savet narodne odbrane u opštini. Činjenica je da se on u praksi već afirmisao kao organ opštinske skupštine radi potreba da neko koordinira, podstiče, prati itd. neposredne poslove narodne odbrane. Zbog toga su ti saveti zadržani u opštinama i posle donošenja novog Zakona o narodnoj odbrani. Naime, skupštine nemaju svoje izvršne organe, a nisu u mogućnosti da se neposredno bave svim poslovima narodne odbrane. Na njima je da programiraju i planiraju razvoj priprema za narodnu odbranu na svom području, utvrđuju organizaciju i rad svojih organa, formiraju i naoružavaju jedinice i službe teritorijalne odbrane, organizuju civilnu zaštitu, podstiču pripreme radnih organizacija, finansiraju pripreme za odbranu itd. Međutim, na opštinskoj skupštini je da kao najviši organ vlasti i samoupravljanja odluči da li im je savet narodne odbrane potreban ili ne i da mu utvrdi obaveze i nadležnost. To ističem zbog toga kako bih podvukao samoupravna prava opštine i njenu ulogu u podruštvljavanju odbrane. Ovo tim pre, što u nas ima shavanja da zadatke i nadležnosti saveta i drugih organa koji se bave poslovima narodne odbrane u opštini treba regulisati propisima širih društveno-političkih zajednica i njihovih organa, tj. van samoupravne baze.

Fundamentalna pitanja iz oblasti rukovođenja opštenarodnom odbranom kao strategijske kategorije jasno i precizirano su rešena Zakonom o narodnoj odbrani.

Kod nas je sistemski i jasno definisano ko su organi rukovođenja. To su predstavnička tela, skupštine, kao najviši oblik samoupravnog mehanizma. U odnosu na rukovođenje teritorijalnom odbranom i civilnom zaštitom, Zakonom o narodnoj odbrani to pravo je dato štabovima narodne odbrane, kao organima — telima skupština društveno-političkih zajednica. Znači, na svim nivoima su fundamentalni problemi iz oblasti rukovođenja opštenarodnom odbranom rešeni.

Postavlja se pitanje kako u republikama i opštinama obezbediti rukovođenje opštenarodnom odbranom u otežanim uslovima, kad skupštine ne mogu normalno raditi. Kome će u tom slučaju ova predstavnička tela preneti svoje prerogative rukovođenja: da li savetu narodne odbrane ili nekom drugom organu. Ovo pitanje je na nivou republike donekle rešeno, jer Skupština ima izvršno-političko telo — Izvršno veće, odnosno Predsedništvo skupštine.

Saveti narodne odbrane, prema Zakonu o narodnoj odbrani, nemaju rukovodeću funkciju, već usmeravajuću i koordinirajuću ulogu u pripremama za rat. Prema tome, predstavnička tela ne mogu prerogative rukovođenja preneti na savete narodne odbrane, odnosno saveti narodne odbrane ne mogu rukovoditi opštenarodnim otporom. Zato bi opštinske skupštine morale ići na odgovarajuće izvršno političko telo. Takvo telo mogli bi biti izvršni odbori opštinskih skupština i oni bi rukovodili svenarodnim otporom kada skupština nema mogućnosti za normalan rad u punom sastavu. Ovaj organ će preko štaba za narodnu odbranu rukovoditi oružanim strukturama na području dotične opštine.

U odnosu na organe uprave za narodnu odbranu, smatram da oni u našem sistemu nemaju prerogative u rukovođenju opštenarodnom odbranom. Oni su organi skupštine za obavljanje poslova iz oblasti narodne odbrane, odnosno staraju se o sprovođenju zakonskih propisa iz oblasti narodne odbrane; vrše stručne i inspeksijske poslove iz njihove nadležnosti.

Pri razmatranju rukovođenja ne treba ga identifikovati sa komandovanjem, jer je rukovođenje i pojmovno i sadržajno šire i sveobuhvatnije, a komandovanje predstavlja samo jedan od elemenata rukovođenja.

U odnosu na prepotčinjavanje jedinica teritorijalne odbrane operativnoj armiji treba se držati postavki Zakona o narodnoj odbrani. Međutim, pri ovome ne treba identifikovati jedinice teritorijalne odbrane sa štabovima za narodnu odbranu, jer se štabovi za narodnu odbranu neće prepotčinjavati komandama operativne armije. Ovo iz prostog razloga što štabovi rukovode svim strukturama teritorijalne odbrane i civilne zaštite na svojoj teritoriji, a ne samo opštinskim jedinicama teritorijalne odbrane. S druge strane, mora se imati u vidu da je opštinski štab organ — telo

skupštine društveno-političke zajednice, te prepotčinjavanje štaba narodne odbrane operativnoj komandi ne bi bilo u skladu i sa političko-pravnim sistemom kod nas. Zato i Zakon o narodnoj odbrani predviđa prepotčinjavanje određenih struktura teritorijalne odbrane u izvršavanju zadataka samo dok traje operativna potreba za tim.

Krsto GROZDANOVIC

Osnovna postavka koncepcije opštenarodne odbrane u smislu rukovođenja i organizacije teritorijalne odbrane je njeno integrisanje u društveni sistem. Svako traženje rešenja rukovođenja i komandovanja izvan sistema ne bi bilo u skladu sa koncepcijom.

Imam utisak kojeg se ne mogu osloboditi, da je često kod insistiranja na „jedinstvenom rukovođenju” prisutno shvatanje da se takvo rukovođenje odbranom može ostvariti samo preko komandi JNA.

Kod razmatranja tog pitanja moramo razlikovati pojmove „rukovođenje odbranom” i „komandovanje oružanim snagama”. Poznato je da odbranom zemlje jedinstveno rukovode državni i politički organi. Zato moramo strogo razlikovati ova dva termina. Jer ako bismo poistovećivali „jedinstveno rukovođenje odbranom” sa „jedinstvenim komandovanjem OS”, ulogu vlasti i političkih struktura u ratu podređivali bismo komandama i štabovima oružanih snaga. Međutim, i u ratu su oružane snage, komande i štabovi samo instrumenti politike društva, tj. instrumenti vlasti, a ne obrnuto.

Jedinstveno komandovanje zato možemo razmatrati samo za oružane snage, a ne i za opštine, društvene službe, organe uprave i sl.

Često se srećemo sa shvatanjima da saveti narodne odbrane i štabovi narodne odbrane treba da rukovode svim društvenim aktivnostima u ratu. Mislim da su ta shvatanja i mišljenja veoma karakteristična. Naime, u našem samoupravnom društvu više nema državne socijalističke vlasti kakvu smo nekad imali. Nemamo odbore vlasti i vlade, jer izvršna veća nisu vlade u klasičnom smislu. Zato prethodna shvatanja baziraju na mišljenju da naši samoupravni organi ne mogu u ratu obezbediti dovoljno „čvrstu vlast”, i da saveti i štabovi treba da nadomeste tu vlast. Ovakva shvatanja negiraju snagu samoupravnih društvenih odnosa u ratu i polaze od toga da je samoupravljanje dobro u miru, ali ne i u ratu, jer u ratu se „naređuje i komanduje”. Ovo nepoverenje u mogućnosti samoupravnog društva za odbranu, u stvari, i uslovljava takva shvatanja uloge saveta narodne odbrane u ratu, odnosno ubeđenja da se u ratu moramo vraćati na državno-socijalističku strukturu vlasti.

Ako je samoupravno društvo viši oblik socijalističkog društvenog uređenja, ono to mora potvrditi i u ratu. U protivnom ne bi moglo biti više oblik društvenog uređenja. U ratu mi branimo i sa-

moupravne društvene odnose, a ne bismo ih mogli odbraniti ako bismo se vraćali na državni socijalizam.

U vezi sa prepotčinjavanjem jedinica teritorijalne odbrane dao bih samo neke napomene. Jasna mi je nužnost i potreba prepotčinjavanja. Međutim, postavlja se pitanje — da li je moguće štabove narodne odbrane prepotčinjavati vojnim komandama (divizija, pukova). Štab narodne odbrane je organ društveno-političke zajednice. Prema tome, vojna komanda ne može, a nema ni potrebe da prepotčinjava štab. Dovoljno je da operativna komanda prepotčinjava jedinice teritorijalne odbrane. Ako bi se prepotčinjavao štab narodne odbrane, zapostavljale bi se čitave druge delatnosti teritorijalne odbrane i civilne zaštite koje su neophodne za odbranu, kao što su kontrola teritorije, civilna zaštita i dr. Prema tome, nemoguće je prepotčinjavati štab, ali je sasvim realno, potrebno i moguće prepotčinjavati jedinice teritorijalne odbrane.

Dalje, nemoguće je prepotčinjavati ni sve jedinice teritorijalne odbrane. Imamo radničke jedinice u radnim organizacijama koje imaju prvenstveni zadatak da obezbede preduzeće i da proizvode dok je to moguće. Zatim u teritorijalnoj odbrani je i milicija koja se takođe ne može prepotčinjavati vojnim komandama. Sve se to mora imati u vidu pri razmatranju ovog pitanja. Na kraju, kada bi se sve i prepotčinjavalo vojnim komandama, postavlja se pitanje kako bi one komandovala svim tim, s obzirom na znatno proširivanje njihovih obaveza (veliki broj jedinica), kapacitete veza i dr. Pored toga, pitanje je koliko bi sve to nepotrebno opterećivalo JNA i negativno uticalo na njenu operativnu i manevarsku sposobnost, itd.

Što se tiče paralelizma u rukovođenju, ne bih se mogao složiti sa drugom Kneževićem kao ni sa njegovim predlozima i opštoj zamisli funkcija i odnosa svih navedenih organa narodne odbrane i društvenih tela.

Tu, pored ostalog, treba imati u vidu da saveti narodne odbrane nisu organi skupština, već organi društveno-političkih zajednica. Savet narodne odbrane je najveće vojno-političko telo društveno-političke zajednice. Šta je njegova nadležnost? Prvo, saveti su samo mirnodopske institucije, a ne i ratne. Oni su nadležni samo za mirnodopske pripreme. Nadležnosti saveta su: određivanje koncepcije odbrane i priprema društveno-političkih zajednica, a u skladu sa politikom i opštom koncepcijom odbrane zemlje; koordiniranje priprema teritorijalne odbrane civilne zaštite, privrede, zdravstva, političkih organizacija i svih drugih društvenih struktura; usvajanje i donošenje ratnih planova (privrede, društvenih službi, političkih organizacija, teritorijalne odbrane, civilne zaštite i dr.); davanje mišljenja na propise, planove i programe priprema koje donose skupštine društveno-političkih zajednica.

Kakav je odnos saveta i štaba? Savet i u odnosu na teritorijalnu odbranu ima iste nadležnosti kao i u drugim pripremanjima. Nadležnosti štaba narodne odbrane su ograničene na teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu, tj. na njihove pripreme i komandovanje

(rukovođenje) u ratu i elementarnim udesima. Prema tome, savet i štab nisu paralelni organi, jer je u navedenom smislu razgraničenje njihovih nadležnosti jasno. Takođe su jasno razgraničene i nadležnosti između saveta i štabova sa izvršnim većima, organima uprave, komisijama narodne odbrane u političkim organizacijama — tako da nigde nema paralelizma.

Kod nas u SR Crnoj Gori štab narodne odbrane nije u sekretarijatu narodne odbrane. Štab sačinjavaju komandant, komesar, pomoćnik za pozadinu, pomoćnik za civilnu zaštitu, načelnik štaba itd. Oni nisu u organu uprave, ni u opštini ni u Republici, ali su stručne službe štaba u organu uprave. To su: operativno i pozadinsko odeljenje, ratno odeljenje civilne zaštite i dr. Sekretarijat nema prerogative štaba. Prema tome, štab se u komandovanju, pre svega, oslanja na organe uprave kao stručne službe. U pogledu materijalnog obezbeđenja i niza drugih potreba teritorijalne odbrane štab se oslanja na izvršno veće i druge organe uprave — (privredne, društvene službe itd.) Teritorijalna odbrana ne organizuje svoje posebne službe već se oslanja na postojeće strukture. Ona ima manje embrione tih službi radi koordinacije, sadejstva itd., ali nema svoje samostalne službe.

Dakle, nema paralelizma i ne može ga biti.

Velimir KNEŽEVIĆ

Kakav je onda drugi odnos između komandi JNA, saveta štabova narodne odbrane i sekretarijata narodne odbrane ako nije paralelan? Oni su od vrha do dna samostalni, saobraćaju po vertikalni i ne ulaze jedan u drugoga, zapravo ni na jednoj stepenici (osim na vrhu) se ne objedinjavaju. Prema tome, kakav je onda to odnos? Mislim da ga treba do kraja i na svim instancama definisati.

Mihajlo VUČINIĆ

Samoupravno socijalističko društvo mora biti osposobljeno da se organizuje i za odbranu isto tako efikasno kao što to čini kada je u pitanju materijalni, politički, duhovni i kulturni razvitak. Vitalnost samoupravnog društva dokazuje se u ratu ne egzaltacijom njegovih institucija, već sposobnošću da se efikasno brani od neprijatelja i da svoje institucije prilagođava potrebama efikasne odbrane. Da bi ona bila efikasna, pored ostalog, i sistem rukovođenja mora da bude adekvatan, a on će biti takav jedino ako bude odgovarao zahtevima rata, našim mogućnostima i odnosima. Zahtevima efikasne odbrane podređivaćemo sve ostalo, pa i to — da li će odluke da donose skupštine ili će to biti zapovesti štabova ili, pak, naredbe upravnih organa. Konačno, u našem sistemu egzistira država sa svojim institucijama, i još dugo će postojati, pa moramo u traženju rešenja i te institucije podrediti daljem razvoju samoupravnog sistema i odumiranja i same države. Ako odbrana

samoupravnog društva bude zahtevala, mi ćemo je morati ostvariti makar se pri tome služili i „nesamoupravnim merama i metoda- ma”, shvaćenim tako u užem smislu reči.

Međutim, s obzirom da će se te mere donositi ili pri- menjivati od organa koje je samoupravno društvo konstituisalo i za to ovlastilo, i da će to činiti u interesu zaštite samoupravnog sistema — takve mere su po svojoj suštini samoupravne. Postavlja se pitanje — šta mi branimo: forme ili samoupravni sadržaj našeg društva?

Suština je, dakle, u odbrani samoupravnog društva, a ne u fetišiziranju njegovih institucija. Promašaj je siguran ako sistem rukovođenja ne bude adekvatan i ako formu pretpostavimo su- štini. Zbog toga samoupravno društvo treba da ustanovi koji će organi u njegovo ime biti nadležni da obavljaju odgovarajuće funk- cije organizovanja i rukovođenja narodnom odbranom. Razume se da sve poslove rukovođenja ne mogu da obavljaju predstavnički organi društveno-političkih zajednica ili organi samoupravljanja radnih organizacija. Ti organi treba da vode politiku narodne od- brane u okviru prava i dužnosti društveno-političke zajednice, od- nosno radne organizacije. Pojedine poslove, čija je svrha realizacija te politike — ta tela moraju, zbog same prirode poslova, prenosi- ti na organe koji imaju političko-izvršnu funkciju, a neke i na organe koji imaju upravnu funkciju. Tako se radi u miru, a mislim da će se tako morati pogotovu raditi u toku rata, kada će, po pra- vilu, biti bitno izmenjeni uslovi za normalan rad predstavničkih organa i organa samoupravljanja u radnim organizacijama.

Uostalom, mi već imamo razvijenu normativnu praksu u tom pogledu. Podsetimo se da Ustav SFRJ daje ovlašćenja Predsedniku Republike da za vreme rata može uredbama sa zakonskom sna- gom da rešava sva pitanja o kojima rešava u miru Savezna skupšti- na. Pored toga, Predsednik Republike takvim uredbama može da stavi van dejstva i neke odredbe Ustava SFRJ koje se odnose na prava i slobode građana, kao i na samoupravna prava radnih orga- nizacija. Kao što se vidi, Predsednik Republike može u toku rata, ako to potrebe odbrane budu zahtevale, da uradi i ono što Savezna skupština u redovnom postupku ne može da učini u miru.

U republikama, takođe, već imamo rešenja o tome ko će obavljati poslove za koje su nadležne republičke skupštine. Tako, na primer u SR Srbiji deo poslova Skupštine obavljace u ratu Predsedništvo, a deo poslova Republičko izvršno veće. Ova ovlaš- ćenja su predviđena za slučaj da Savezna, odnosno republičke skup- štine ne budu u stanju da zasedaju. Ovi organi su dužni da svoje odluke podnesu skupštinama na odobrenje. Radne organizacije će isto tako učiniti prilikom postupanja po članu 60 Zakona o na- rodnoj odbrani, koji predviđa obavezu radne organizacije da svojim statutom reguliše delokrug i odgovornost svog organa up- ravljanja u vezi sa pripremama za narodnu odbranu i u slučaju rata. Statutom treba da bude utvrđeno ko će obavljati poslove rad- ničkog saveta kad on ne bude mogao da zaseda.

Sve to ukazuje da životna realnost kakva je odbrana zemlje, odnosno rat, traži i realno organizovanje. Niko ne može da kaže da nećemo biti samoupravno društvo u onom trenutku kada pojedini izvršni organi, pa makar oni bili i inokosni, budu, u granicama utvrđenih ovlašćenja, odlučivali o poslovima odbrane. Takođe, ne narušavamo samoupravne principe ako jedna skupština, kao organ samoupravljanja u društveno-političkoj zajednici, zakonom ili odlukom poveri svom političko-izvršnom organu da obavlja deo poslova narodne odbrane. Taj organ ostaje odgovoran predstavničkom organu, što znači da za svoj rad odgovara organu koji mu je dao ovlašćenja za rad.

Rat ne trpi odlaganja u odlučivanju i komplikovane mehanizme rukovođenja. Zato smatram da naš sistem rukovođenja treba da bude racionalan i veoma efikasan. Da bi se to postiglo, sigurno da je neophodno dalje i dublje proučavanje sistema rukovođenja u miru i ratu.

Mirko NOVOVIĆ

Moje izlaganje je orijentisano na rukovođenje teritorijalnom odbranom i nastale dileme na nivou opštine. Rešenja su različita u republikama pa i u užim društveno-političkim zajednicama.

U opštini, pokrajini i republici se pojavljuju dva tela — štab i upravni organ uprave za narodnu odbranu koji se oba bave problemima narodne odbrane. Njihova delatnost se isprepliće i često duplira. Oba stručna tela po narodnoj odbrani se pojavljuju pred savetom narodne odbrane kao izvršnim organom spuštine, odgovornim za narodnu odbranu, zaštitu i spasavanje. Uz to oba tela povremeno se pojavljuju pred skupštinom radi rešavanja pojedinih problema za koja je nadležna skupština. Tu nastaju dileme.

Gledano prema duhu Zakona, ni jedno ni drugo rešenje nije protivrečno. Oba su mogućna. Međutim, smatram, iz već do sada nagomilanog iskustva, iako je kratak rok od formiranja dva uporedna organa odgovorna za narodnu odbranu u opštini, da je obrazovanje jedinstvenog organizacijsko-formacijskog organa za stručno i operativno-izvršno rukovođenje opštenarodnom odbranom u opštini znatno povoljnije rešenje.

Umesto sadašnja dva organa po narodnoj odbrani celishodno bi bilo u opštini formirati samo jedno telo koje bi bilo odgovorno za stručno-operativne, planske, koordinatorske i upravne zadatke po narodnoj odbrani. To bi obezbedilo jedinstvo u rukovođenju, a time i jedinstvo u izgradnji osnovnih komponenata odbrane u opštini: teritorijalne odbrane, civilne zaštite i ratnih priprema privrede, društvenih službi i državnih organa. To telo bi se oslanjalo na sve službe u opštini: unutrašnje poslove, zdravstvo, veterinarsku službu, prosvetu i kulturu, trgovinu i snabdevanje, saobraćajna i transportna preduzeća, informativno-propagandnu delatnost, komunalna, PTT, građevinska, metalna i druga preduzeća i one bi mu u miru i ratu bile stručne službe, zbog čega

se ne bi posebno razvijale. Jedino neophodne službe bi postojale za neposredno opsluživanje jedinica.

To rešenje je ekonomičnije jer bi se štab uklapao u postojeću strukturu koja već ima obezbeđena sredstva veze, administraciju, i puteve materijalnog obezbeđenja, prostorije i dr.

Time se obezbeđuje efikasnije rukovođenje i korišćenje službi teritorijalne odbrane (veza, izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja i RHB-kontrole teritorije) koje omogućavaju upotrebu jedinica teritorijalne odbrane i civilne zaštite. Takvim rešenjem se i civilna zaštita stavlja u povoljniji položaj, pošto se jedinice, a osobito mere civilne zaštite (evakuacija, sklanjanje stanovništva i materijalnih dobara, prva medicinska i veterinarska pomoć, RHB i protivpožarne mere, maskiranje i zamračivanje, bezbednost i dr.) javljaju kao nedeljiv deo celokupne delatnosti radnih organizacija, mesnih zajednica i društvenih službi, a i ukupnih ratnih priprema.

Otuda se nameće zaključak da je prirodno da svi ti poslovi ostanu u okviru jedinstvenog stručno-operativnog organa koji u svom sastavu ima stručnjake za organizaciju i upotrebu jedinica i službi jedinica teritorijalne odbrane i mera civilne zaštite, za obavljanje planskih, analitičkih, upravnih i mobilizacijskih poslova.

Ako se formira jedinstveno telo za narodnu odbranu u opštini, a u ratu se pojavi potreba za izdvajanjem iz njegovog sastava štaba koji bi operativno-stručno rukovodio jedinicama i službama teritorijalne odbrane i civilne zaštite, to je jednostavno uraditi.

Što se tiče saradnje sa operativnom armijom, jasno je da republički štab saraduje sa štabom armije čije su jedinice na njenoj teritoriji, a i sa susednim štabovima republika. Štabovi pokrajine i zone saraduju sa štabom armije i divizije i sa susednim zonama i pokrajinama, opštinski štab sa štabovima pukova, brigada i susednim opštinskim štabovima.

Štabovi republika, pokrajina, zona i opština se ne prepotčinjavaju štabovima JNA jer su dužni da se bave svim problemima odbrane svoje teritorije, a ne samo jedinicama i službama teritorijalne odbrane i civilne zaštite, dok se jedinice mogu prepotčinjavati komandama operativnih jedinica, s tim da se upotrebe prema njihovoj borbenoj nameni.

Odsečene i ostavljene operativne jedinice na privremeno okupiranoj teritoriji prepotčinjavaju se štabovima narodne odbrane.

Mihajlo VUČINIĆ

Kad raspravljamo o ovim pitanjima, ne bi smeli zanemariti mesto i ulogu vojnih okruga.

Bojan POLAK

Novi Zakon o narodnoj odbrani je u toj oblasti nedorečen. Mi smo postavili neke nove strukture, a to su: republički, pokrajinski,

opštinski štabovi narodne odbrane. Međutim, Zakon ne precizira odnose i zadatke saveta, štaba, sekretarijata i drugih upravnih organa s jedne strane, a ni ulogu i mesto vojnog okruga s druge. Verovatno, da mi ne možemo diskutovati o tome da li je vojni okrug sada potreban ili nije. Više se postavlja pitanje uloge i mesta vojnog okruga sutra u vezi sa tom ogromnom strukturom.

Što se tiče saveta za narodnu odbranu, on je u federaciji jedno, a u republici i opštini drugo.

Marko PERIČIN

Složem se sa drugom Polakom. Mislim da je našim Zakonom o narodnoj odbrani trebalo regulisati postojanje i status vojnog okruga. Naime, po Zakonu od 1966. godine oni su tretirani kao vojno-teritorijalne komande. Takva funkcija i uloga vojnih okruga, odnosno odseka, u to vreme bila je logična i opravdana. Međutim, danas kada imamo štabove narodne odbrane, koji su dobar deo njihovih poslova primili na sebe, mislim da treba temeljitije razmotriti zadatke i poslove koje danas vojni okruzi obavljaju u miru, a naročito one koje će obavljati u ratu, pa prema tome i jasnije precizirati njihovo mesto i ulogu.

Mislim da bi takođe trebalo pospešiti izdavanje pravila i propisa zasnovanih na Zakonu o narodnoj odbrani, koji bi se odnosili na poslove i obaveze teritorijalne odbrane, jer se, s obzirom na različite uslove života i rada u toj komponenti, neke aktivnosti ne mogu uvek uklapati u propise o JNA. To nam u praktičnom radu stvara dosta teškoća. Uzmimo, na primer, neka rešenja u personalnoj službi. Ako je kod nas glavna karika u čitavom društveno-političkom sistemu opština i ako ona bira, imenuje i postavlja sve svoje organe i službenike, zašto ne bi mogla postavljati i vojne starešine u svojim teritorijalnim jedinicama koje osniva, formira, snabdeva oružjem i opremom itd. Ona to ne može učiniti, jer se komanda vojnog okruga, koja te poslove ima u svojoj nadležnosti, mora striktno pridržavati propisa i predlagati da komandir čete na primer mora biti kapetan ili kapetan I kl., da oficir u štabu mora biti potpukovnik ili pukovnik itd., iako na određenom području nema starešina tih činova, i da ih postavlja odgovarajući organ operativne armije. Mislim da je takva praksa neodrživa i tu treba dati šira ovlašćenja društveno-političkim zajednicama i štabovima narodne odbrane.

Dorđe BOGUNOVIĆ

Ima mišljenja da vojni okrug nije našao svoje mesto posle donošenja Zakona o narodnoj odbrani. Međutim, izlišno je o tome diskutovati ukoliko se ne poznaju njegova uloga, sadržaj rada i zadaci.

U koncepciji opštenarodne odbrane vojni okrug predstavlja operativnu, mobilizacijsko-regrutnu i materijalno-slabdevačku komandu u miru i ratu.

U poslednje vreme, Komanda vojnog okruga primila je veliki broj poslova i obaveza koji su bili u nadležnosti područja i komande armije.

Po mobilizacijskom razvoju svojih i armijskih jedinica, na primer, jedan vojni okrug ima oko 60 veza, vodi računa za preko 200.000 obveznika-vojnika, oko 20.000 rez. podoficira, preko 13.000 rez. oficira itd. Samo u prošloj godini u tom okrugu prošlo je kroz regrutne komisije oko 14.000 omladinaca, a na poslovima popisa i regrutovanja bilo je angažovano 5 komisija sa 15 starešina iz vojnog okruga koji su na regrutovanju proveli, u proseku, po 30 dana itd. Ako se deo mobilizacijskih i regrutnih poslova, prenese na opštine to čini samo 3—4% svih obaveza vojnog okruga.

Bilo je govora da će kartoteka rezervnih starešina preći u opštine. Organi narodne odbrane opština spremni su da preuzmu kartoteku, ali pod uslovom da se u proseku u svakoj opštini uvedu još po dva radna mesta. To znači da bi se na primer u oko 20 opština na teritoriji jednog okruga, samo na personalnim poslovima moralo zaposliti 56, prema 8 ljudi koji sada rade u vojnom okrugu itd.

Kao materijalno-snabdevačka komanda, vojni okrug opslužuje i snabdeva veliki broj jedinica u garnizonu sa svim materijalnim sredstvima, a operativne jedinice mesom, hlebom i drugim artiklima. U njenoj nadležnosti je čitava građevinska preventiva i deo investicija na teritoriji koja ima oko 420 raznovrsnih (manjih i većih) objekata.

Vojni okrug se bavi operativno-nastavnim i garnizonskim poslovima. Razrađuje operacijske poslove, stiče uvid o uređenju teritorije, izvodi obuku sa starešinama svoga sastava, rezervnim starešinama raspoređenim u svojim jedinicama, pomaže u obuci ostalih rezervnih starešina itd. Kao komanda garnizona bavi se svom garnizonskom problematikom, u čijem je sastavu i garnizona ekspedicija.

Iz napred izloženog može se zaključiti da je komanda vojnog okruga rasteretila Komandu armije i operativne jedinice velikih obaveza i da se zbog toga operativne komande mogu više baviti obukom i problematikom svojih jedinica.

U pogledu teritorijalne odbrane, vojni okrug je stekao određenu prednost i osposobljenost, koja se ogleda u sledećem:

stekao je uvid u brojnost, obučenost i kvalitet vojnih obveznika, stanje i kvalitet materijalno-tehničkih sredstava na svojoj teritoriji;

upoznao se sa stanjem teritorije u taktičko-inžinjerijskom smislu, stanjem komunikativnosti putne, železničke i vodne mreže;

sagledao stanje i brojnost, koliko i kakvih jedinica se popunjava i razvija na oglas mobilizacije i pod kojim uslovima;

poseduje osposobljen i uigran stručni aparat za vođenje evidencije, održavanje i remont materijalno-tehničkih sredstava;

ima osposobljen i uigran aparat i jedinice za održavanje teritorijalnih veza, zatim specijalne jedinice: četvu vojne policije, četvu ABHO, inžinjerijsku građevinsku četvu, itd.

Prema tome, vojni okrug je već potpuno osposobljena komanda sa potrebnim jedinicama, na koju se u svako doba u miru i ratu mogu osloniti operativne i jedinice teritorijalne odbrane. Mislim da bi bilo izlišno govoriti o nekoj novoj komandi i reorganizaciji, kada ona već postoji.

Potrebno je sagledati odnos između štabova narodne odbrane, teritorijalnih jedinica i vojnog okruga, jer tu ima dosta nerešenih pitanja (popuna operativnih i jedinica teritorijalne odbrane, naoružanje i oprema itd.).

Da spomenem samo pitanje postavljanja rezervnih oficira u jedinice teritorijalne odbrane. Način postavljanja regulisala je Personalna uprava JNA a postavljanje ide preko vojnog okruga, jer se kod njega vodi kartoteka rezervnog kadra. Neki štabovi opština odbijaju da dostave predloge o postavljanju, jer smatraju da je to njihovo pravo. Neki drugovi potpuno zanemaruju činove, pa na mesta komandira i komandanta predlažu vojne obveznike bez činova. Da li se ovakvim shvatanjima anulira 25-godišnja kadrovska politika i školovanje rezervnog starešinskog kadra? Nekada su u vojnom okrugu u dilemi šta treba učiniti. Smatram da se pri postavljanju ne smeju zapostaviti činovi, jer je većina armijskih propisa (novčana primanja, nadležnost, komandovanje, disciplinske mere i dr.) vezana za postojeće činove.

Rajko TANASKOVIĆ

Problemi u vezi sa radom vojnih okruga, o kojima su ovde govorili drugovi Peričin i Bogunović i teškoće na koje se u radu nailazi, predstavljaju recidive ranijeg stanja i ranije strukture vojno-teritorijalnih organa. Zbog toga se ne treba čuditi, niti biti nestrpljiv, jer čitavu tu strukturu još dograđujemo. Moramo i neka stara shvatanja o ulozi i nadležnosti vojno-teritorijalnih organa menjati, a onda neće biti teško pronaći rešenja koja najbolje odgovaraju novim uslovima i potrebama. Sama struktura teritorijalne odbrane i sve što ona implicira u pogledu snabdevanja, tehnike, kadrova i dr. zahteva i odgovarajuće promene i u organizaciji i u radu ne samo vojnih okruga, nego i organa teritorijalne odbrane. Važno je da poslovi budu dati u nadležnost onome ko po intencijama naše koncepcije za njih treba da odgovara. Ali, sve dok se ta pitanja organizacijski ne reše, postojeće institucije moraju se zadržavati.

Mihajlo VUČINIĆ

Našim tezama za ovu diskusiju bilo je predviđeno da razgovaramo i o iskustvima NOR. Očito je da to nećemo moći detaljnije učiniti, ali kao podstrek za izučavanje i neposredno korišćenje tih iskustava u teritorijalnoj odbrani, da barem ukažemo na neka pitanja.

Mislim, pre svega, da moramo biti mnogo kritičniji kad kroz štampu, a i inače, raspravljamo o našim iskustvima iz NOR i njihovoj primeni u novim uslovima. Neću reći ništa novo ni nepoznato ako kažem da su iskustva NOR za nas — za razradu koncepta opštenarodne odbrane, dragocena i od višestrukog značaja i da ih moramo koristiti stvaralački, a ne mehanički. Međutim, činjenica je da se tako uvek ne postupa.

U poslednje vreme bilo je napisano u kojima se iznose autentični istorijski primeri iz NOR o tome da smo, recimo, za dezinfekciju umesto alkohola, koristili rakiju; da smo umesto zavoja, vate i gaze koristili platno za rublje; da su nam to sve umesto iz skladišta i apoteka, pripremale naše majke, žene i sestre; da su nam umesto kvalifikovanog medicinskog osoblja, referenti saniteta bili i bolničari, itd. Sve je to dobro, tačno i za one uslove to su bila jedino moguća i najbolja rešenja. Ali, nije mnogo korisno kad se danas navode samo činjenice, a ne i uslovi zbog kojih su upravo i bila prihvaćena takva rešenja. Jer, zbog prostog navođenja samo golih činjenica neupućen čitalac može steći utisak da mi to iskustvo i rešenja preporučujemo *kao generalno važeće* i za sadašnje uslove, kad raspolažemo: i fabrikama lekova i sanitetskom opremom i skladištima; kad možemo da izgradimo baze za čuvanje materijala za teritorijalne jedinice; kad imamo medicinske škole i fakultete, a to znači i stručnjake itd.

Očigledno je da ono što je bilo nužno i dobro 1941. ne mora da bude primenjeno i, recimo, 1970. godine, što, naravno, nikako ne znači da se ranija rešenja neće negde i u nekim prilikama i ubuduće veoma široko primeniti. Mislim, naime, da su za korišćenje ratnih iskustava bitni uslovi za njihovu primenu, i da od toga zavisi, u prvom redu, da li jedno — za ranije prilike veoma pozitivno iskustvo, možemo i danas koristiti, ili ga treba odbaciti. Jednostranim interpretiranjem ratnih iskustava, bilo naših ili stranih nikada ne možemo doći do objektivnog saznanja šta je od toga i danas upotrebljivo, a šta nije. S ovim u vezi, poređenja radi, izneću uslove 1941. i danas, i njihov uticaj na stvaranje, organizaciju, veličinu i sastav partizanskih jedinica*.

Kao što je poznato, NOR je pripreman i organizovan u uslovima totalne okupacije zemlje. Jugoslovenske oružane snage bile su potpuno razbijene, vlada pobjegla u inostranstvo, a građanske političke partije, također, razbijene, ili su se odmah stavile u službu okupatora. Komunistička partija Jugoslavije, jedina realna respektivna politička snaga tada u zemlji, prihvatila se veoma odgovornog zadatka: da u izuzetno teškim uslovima organizuje i pripremi zemlju za rat. A, ako se ima u vidu i činjenica da je u predratnom periodu dugi niz godina radila ilegalno, i to u veoma surovim uslovima borbe protiv nenarodnih režima, onda je još jasnije kakve je pripreme za eventualni rat mogla da vrši KPJ

* U sadašnjim okolnostima to se odnosi i na teritorijalne jedinice.

u predratnom periodu, naročito kad je reč o pripremi partizanskih jedinica i drugih oružanih formacija.

Prirodno je, dakle, što smo NOR počeli sa malim snagama, kao što su grupe, čete, manji odredi itd. Tada se drukčije nije ni moglo raditi. Za prve partizanske jedinice u NOR-u, rat je bio jedina škola za sticanje znanja i iskustva u veštini ratovanja, a za ogroman broj boraca, koji do tada nisu odslužili vojsku, to je bio i prvi susret sa svim onim što građanina čini vojnikom, a vojnika ratnikom. Trebalo je, znači, kroz surovu ratnu praksu prvo osposobljavati manje borbene kolektive, a potom stvarati krupne jedinice i formacije. Pa čak i kad smo imali dovoljan broj u borbi prekaljenih manjih partizanskih jedinica, stvaranje većih bilo je uslovljeno, pored ostalog, postojanjem adekvatnog naoružanja i opreme za krupnije jedinice. Jer, partizanska četa, pa i manji odred, mogli su biti naoružani samo, recimo, puškama i pištoljima, dok su brigade (a divizije pogotovu) trebalo da imaju, i imale su, i automatska oružja, i minobacače, i topove, i radio-stanice. Naime, krupnije partizanske jedinice u NOR nisu bile prost mehanički zbir većeg broja manjih jedinica, već su one predstavljale nov borbeni kvalitet, koji je samo delimično bio uslovljen postepenim sticanjem borbenih iskustava pojedinaca i manjih jedinica. Konačno, i posebne karakteristike vojno-političke situacije u pojedinim regionima, u odgovarajućim etapama rata, uslovljavale su različite odluke o tome da li će se, kada i na koji način pristupiti stvaranju većih partizanskih jedinica ili, pak, negde i nekad i krupnije jedinice pretvarati u veći broj manjih.

Danas je, naravno, situacija sasvim drukčija. Imamo slobodnu i nezavisnu zemlju. Vlast se nalazi u rukama radnog naroda. Postoji relativno brojna, dobro naoružana i opremljena, solidno obučena i moralno-politički čvrsta JNA. Na dobrom smo putu da u dogledno vreme stvorimo jake snage teritorijalne odbrane, zapravo one su već danas dosta jake. Razvijamo i jačamo sistem društvenog samoupravljanja i neposrednu demokratiju, izgrađujemo samoupravni socijalizam. Na međunarodnom planu naša zemlja se afirmisala kao nepokolebljivi i odlučan borac za mir i odnose među državama i narodima na bazi miroljubive i aktivne koegzistencije. Za razliku od 1941. godine, to su, svakako, kvalitetno novi uslovi, koji nam omogućuju da još za vreme mira pripremimo i narod i oružane snage za opštenarodni odbrambeni rat. Danas smo u mogućnosti da pravovremeno predvidimo: i broj, i veličinu, i lokaciju, i opremu i naoružanje ne samo za operativne jedinice već i za sve druge: teritorijalne, partizanske, diverzantske, stražarske, civilne zaštite i omladinske, koje na osnovu prihvaćene doktrine opštenarodne odbrane treba da postoje širom naše zemlje. Danas, takođe imamo, tako reći, optimalne uslove da pravovremeno obučimo ljudstvo — borce i starešine, od kojih će u ratu biti sastavljene pomenute jedinice. A to je ogromna prednost u odnosu na stanje koje smo imali 1941. godine. Nema nikakve sumnje da ćemo tu prednost maksimalno iskoristiti, i u rat, ukoliko nam bude nametnut, ući sa dobro opremljenim i solidno obučanim oružanim snagama.

Što se tiče korišćenja iskustava iz rata u J. Vijetnamu, mislim da su vrlo interesantna i za nas od ogromnog značaja, ali postoje izvesne objektivne teškoće na planu obrade tih iskustava. Taj rat se vodi na prostoru veoma udaljenom od našeg kontinenta. Mi, kao što je poznato, tamo nemamo svojih vojnih eksperata koji bi *kvalifikovano* posmatrali događaje, prikupljali i slali podatke. Oni koji su tamo prisutni neće da nam daju što bi nama bilo od koristi itd. No, kada je u pitanju korišćenje i ovih iskustava, moramo biti, takođe veoma oprezni i objektivni. Naime, geografski, klimatski, socijalno-ekonomski i drugi uslovi u kojima narod Južnog Vijetnama vodi oslobodilački rat su specifični da to samo po sebi — snagom svoje unutrašnje logike, uslovljava originalne i specifične forme i metode borbenih dejstava i drugih postupaka, koji se ne mogu šablonski primenjivati u zemlji koja će opštenarodni rat voditi u drugačijim uslovima. Međutim, ono što je isto i kod Vijetnama i kod nas, jeste borba i jednog i drugog naroda za svoju slobodu i nezavisnost, rat protiv agresora koji raspolaže najsavremenijom ratnom tehnikom (rat kojeg narod Vijetnama godinama uspešno vodi), a koji i nama može biti nametnut. I upravo zbog toga, iskustva tog rata imaju za nas veliki značaj, bez obzira na sve specifičnosti jednog, odnosno drugog regiona.

Mihajlo VUČINIĆ

U ovom razgovoru nismo obuhvatili još niz aktuelnih pitanja iz oblasti teritorijalne odbrane, neka smo samo načeli. Razgovor je imao polemičan ton, što je redakcija i želela. Mislim da je ceo materijal dobra osnova za dalje razgovore, pa redakcija očekuje da će se u nju uključiti širi krug naših čitalaca. Verujem da će ovaj materijal podstaći zainteresovane da na simpozijumu koga uskoro organizuje DSNO po temi „Teritorijalna odbrana u sistemu opštenarodne odbrane”, odgovore i na pitanja koja su pokrenuta u ovom razgovoru.